

①

S.Y.B.A

Nov
2016

Foundation Course - Pap - II

Con. 50-16.

(REVISED COURSE)

ZA-4422

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Q. No. 6 is compulsory. Attempt any three questions from Q. Nos. 1 to 5.
(2) Q. No. 12 is compulsory. Attempt any three questions from Q. Nos. 7 to 11.
(3) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. Review the incidences of Human Rights Violation regarding vulnerable groups in brief. 12
2. Explain the impact of disaster on human being with example. 12
3. Define term Science. Explain various features of Science. 12
4. Review the various obstacles in communication. 12
5. Explain the impact of degraded environmental on communitie health. 12
6. Write short note (any two) :- 14
 - (a) Leadership Quality
 - (b) Team Building
 - (c) Statement of Purpose (SOP)
 - (d) Domestic Violence Prevention Act - 2005.

Section II

7. Explain the featurus of Public Interest Litigation (PIL). 12
8. Review the various approaches of environment in brief. 12
9. Explain the importance of Information Technology. 12
10. Give the importance of Providing Urban Facilities in Rural Area (PURA). 12
11. Explain the various features of urbanization. 12
12. Write short notes (any two) :— 14
 - (a) Sonography
 - (b) LASER
 - (c) Nano Technology
 - (d) Cyber Crime

[TURN OVER

①

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

- सूचना : (१) प्रश्न क्रमांक ६ अनिवार्य. प्रश्न क्रमांक १ ते ५ पैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा.
 (२) प्रश्न क्रमांक १२ अनिवार्य. प्रश्न क्रमांक ७ ते ११ पैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा.
 (३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (४) दोन्ही विभाग एकाच उत्तरपत्रिकेत सोडवा.

विभाग १

१. दुर्बल घटकांबाबत होणाऱ्या मानवी हकांच्या उल्लंघनाच्या घटनांचा थोडक्यात आढावा घ्या.	१२
२. आपत्तीचे मानवावर होणारे परिणाम उदाहरणांसह सांगा.	१२
३. 'विज्ञान' ही संकल्पना स्पष्ट करा. विज्ञानाची वैशिष्ट्ये सांगा.	१२
४. संज्ञापनातील विविध अडथळ्यांचा आढावा घ्या.	१२
५. पर्यावरण ज्हासाचे समाजाच्या आरोग्यावरील परिणाम विषद करा.	१२
६. टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन)	१४
(अ) नेतृत्व गुण	
(ब) संघ उभारणी	
(क) उद्देश पत्र	
(ड) कौटुंबिक हिंसाचार प्रतिबंध कायदा-२००५.	

विभाग २

७. जनहित याचिकेची वैशिष्ट्ये सांगा.	१२
८. परीस्थितीकी बाबतच्या विविध दृष्टीकोनाचा थोडक्यात आढावा घ्या.	१२
९. माहिती तंत्रज्ञानाचे महत्त्व स्पष्ट करा.	१२
१०. ग्रामीण भागात शहरी सुविधा पुरविण्याविषयीचे महत्त्व सांगा.	१२
११. शहरीकरणाची विविध वैशिष्ट्ये सांगा.	१२
१२. टिपा लिहा : (कोणत्याही दोन)	१४
(अ) सोनोग्राफी	(क) नॅनो तंत्रज्ञान
(ब) लेसर	(ड) सायबर क्राईम.

②

S.Y.B.A.

Con. 80-16.

Journalism

ZA-4076

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt all questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. (a) Define Journalism. 'Newspapers are essentially news organs.' Explain. 20

OR

(b) What are the characteristics and responsibilities of a journalist? 20

2. (a) What is news? What are the principles that govern news selection? 20

OR

(b) What is organizational structure of newspaper? Describe the functions of various newspaper departments. 20

3. (a) What is 'Letter to the Editor'? Write a letter to the editor about any social problem. 20

OR

(b) What is Reporting? Explain the different types of reporting. 20

4. (a) Define feature story. Write a feature story on 'Drought affected situation in Maharashtra.' 20

OR

(b) Describe the creative and managerial functions of chief sub-editor. 20

5. Write short notes on any two of the following :— 20

- (a) Role of newspapers in India's freedom struggle
- (b) Principles of Journalism
- (c) Code of conduct for journalist
- (d) Types of feature.

[TURN OVER

③

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(२) सर्व प्रश्नांस समान गुण आहेत.

१. (अ) पत्रकारिता म्हणजे काय ? 'वृत्तपत्रे ही मुख्यतः वृत्त देणारी साधने आहेत.' स्पष्ट करा. २०
किंवा
(ब) पत्रकारांची गुणवैशिष्ट्ये व जबाबदाऱ्या स्पष्ट करा. २०
२. (अ) वृत्त म्हणजे काय ? वृत्त निवड कोणत्या तत्त्वांच्या आधारे केली जाते ? २०
किंवा
(ब) वृत्तपत्रांचे संघटन म्हणजे काय ? वृत्तपत्रांच्या विविध विभागांची कार्ये स्पष्ट करा. २०
३. (अ) 'वाचकांची संपादकाला पत्रे' म्हणजे काय ? कोणत्याही सामाजिक प्रश्नावर संपादकाला पत्र लिहा. २०
किंवा
(ब) वार्ताकन म्हणजे काय ? वार्ताकनाचे विविध प्रकार सांगा. २०
४. (अ) रुपक लिखाण म्हणजे काय ? 'महाराष्ट्रातील दुष्काळग्रस्त परिस्थिती' या विषयावर एक रुपक २०
लिखाण करा.
किंवा
(ब) मुख्य उपसंपादकाचे सृजनशील आणि व्यवस्थापकीय अशी कोणती कर्तव्ये असतात ? २०
५. खालीलपैकी दोहोंवर टीपा लिहा :-- २०
(अ) भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीतील वृत्तपत्रांची भूमिका
(ब) पत्रकारितेची मुलतत्त्वे
(क) पत्रकारांसाठी आचारसंहिता
(ड) रुपक लिखाणाचे प्रकार.

3

S.Y.B.A.

Nov
2016

Con. 82-16.

ZA-4189

Mass Communication
(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt all questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. (a) What is communication ? Discuss it with examples.
OR
(b) How media can play an important role in the eradication of illiteracy ? Discuss with examples.
2. (a) Discuss the elements of Mass communication in detail.
OR
(b) 'Film Censorship is necessary for the movie' ! Argue this statement.
3. (a) What is feedback in communication ? How can you collect the feedback of audiences of the popular television reality show 'DID' ? Prepare a questionnaire.
OR
(b) Explain the features of the Radio programs. How it is different from the New Media ? Write in details.
4. (a) What is folk Media? Explain with the examples.
OR
(b) What qualities should one have to become a reporter? Discuss investigation Journalism.
5. Write short notes on any two of the following :
 - (a) Code of conduct in Journalism profession
 - (b) Barriers in Communication
 - (c) Community Radio
 - (d) Mass culture
 - (e) News lead.

[TURN OVER

5

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. (अ) संज्ञापन म्हणजे काय ? सोदाहरणांसह चर्चा करा.
किंवा
(ब) निरक्षरतेचे समूळ उच्चाटन करण्यात प्रसारमाध्यमे कशी काय महत्त्वाची भूमिका बजावू शकतात ? सोदाहरणांसह चर्चा करा.
२. (अ) जन संज्ञापनाचे घटक सविस्तरपणे चर्चा करा.
किंवा
(ब) 'चित्रपटांकरिता चित्रपट परीक्षण आवश्यक असते'. या कथनावर वादविवाद करा.
३. (अ) संज्ञापनामध्ये प्रतिसाद काय असतो ? दूरचित्रवाणी वाहिनीवरील 'डिआयडी' या 'रियालिटी शो' च्या प्रेक्षकांचा प्रतिसाद कसा काय गोळा करणार ? प्रश्नावली तयार करा.
किंवा
(ब) नभोवाणीवरील कार्यक्रमांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. नव माध्यमांपेक्षा ते कसे वेगळे आहे ? सविस्तरपणे लिहा.
४. (अ) 'लोकमाध्यम' म्हणजे काय ? सोदाहरणांसह स्पष्ट करा.
किंवा
(ब) एका वार्ताहरामध्ये कोणती गुणवैशिष्ट्ये असायला पाहिजे ? शोधपत्रकारिता चर्चा करा.
५. कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :-
 - (अ) पत्रकारिता व्यवसायातील आचारसंहिता
 - (ब) संज्ञापनातील अडथळे
 - (क) सामायिक नभोवाणी
 - (ड) जन संस्कृती
 - (इ) 'न्यूज लिड'.

4

S.Y.B.A.

Nov
2016

Con. 78-16.

Business Communication

ZA-4582

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.

1. (a) Fill in the blanks :- 6
(i) A person who decodes a message is called (Sender, Receiver)
(ii) Sender generally receives in communication. (feedback, medium)
(iii) in communication is known as response. (feedback, medium)
(b) Correct the following sentence :- 6
(i) He is read the novel for pleasure.
(ii) She were brought here by her aunt.
(iii) The cart was driven bye the horses.
2. Write short notes on any four of the following :- 20
(a) Computer (b) Listening
(c) Upward Communication (d) Meeting
(e) Conference (f) Language Barriers.
3. (a) What is Communication ? Explain the various components of Communication. 10
OR
(b) What is Interview ? Discuss the different types of Interviews.
4. Write a letter of application with biodata for the post of a Company Secretary for Sanjivani 10
Agro Products Pvt. Ltd., Mumbai.
5. Draft any four letters of the following :- 24
(a) Draft a sales letter for newly launched ABC Mobile Phone.
(b) Your office wants to purchase stationery required for regular work. Write a letter of inquiry asking for some items with price list.
(c) You had purchased a refrigerator from XYZ Electronics, Mumbai. But it is not working properly. Draft a complaint letter.
(d) Your builder is making delay in giving you a possession of your flat. Draft a Consumer Grievance Letter to The State Consumer Grievance Redressal Cell, Mumbai.
(e) Draft a letter under RTI Act to the State Public Works Department asking information about the construction of road in your locality.
(f) Write a resignation letter to your employer resigning from the post of Sales Manager.
6. (a) Write a short paragraph on 'Personality Development'. 6
(b) Draft a notice and agenda for monthly meeting of XYZ Co-operative Housing Society, 8
Thane. Also draft two resolutions based on the agenda.
7. Draft a report on any one of the following :- 10
(a) Bad condition of dumping ground in your locality.
(b) Establishing new Book Shop in Thane.

7

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. (अ) रिकाम्या जागा भरा :- ६
- (१) जी व्यक्ती विसंकेतन करते तिला ----- असे म्हणतात. (प्रेषक, संदेश, ग्राहक)
(२) सर्वसाधारणपणे प्रेषक संप्रेषणामध्ये ----- प्राप्त करतो. (प्रतिक्रिया, माध्यम)
(३) संप्रेषणामध्ये ----- ला रिस्पॉन्स असेही म्हणतात. (फिडबॅक, माध्यम)
- (ब) पुढील वाक्ये अचूक लिहा :- ६
- (i) He is read the novel for pleasure.
(ii) She were brought here by her aunt.
(iii) The cart was driven by the horses.
२. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टिपा लिहा :- २०
- (अ) संगणक (ब) श्रवण (क) उर्ध्वगामीसंप्रेषण
(ड) सभा (इ) चर्चासत्र (फ) भाषिक अडथळे.
३. (अ) संप्रेषण म्हणजे काय ते सांगून त्याचे घटक सांगा. १०
किंवा
(ब) मुलाखत म्हणजे काय ? त्याचे विविध प्रकार लिहा.
४. संजिवनी अँग्रो प्रॉडक्ट्स, मुंबई यांना कंपनी सेक्रेटरी या पदासाठी नोकरी अर्ज लिहा. सोबत बायोडाटा घ्या. १०
५. खालीलपैकी कोणतीही चार पत्र लिहा :- २४
- (अ) नवीन ए. बी. सी. मोबाईलसाठी विक्रीपत्र लिहा.
(ब) दैनंदिन कार्यालयीन कामकाजासाठी आवश्यक स्टेशनरी तुम्हाला मागवायची आहे. काही निवडक वस्तू व त्यांच्या किंमतीसाठी एक चौकशी पत्र लिहा.
(क) तुम्ही एक्स. वाय. झेड. इलेक्ट्रॉनिक कंपनी कडून एक फ्रिज विकत घेतला परंतु तो व्यवस्थित कार्य करत नाही. तक्रार पत्र लिहा.
(ड) तुमचा बिलडर तुम्हाला तुम्ही नोंदविलेल्या सदनिकेचा मालकी हक्क देण्यास विलंब करीत आहे. यासंदर्भात राज्य ग्राहक तक्रार निवारण कक्ष, मुंबई यांना तसे पत्र लिहून कळवा.
(इ) माहिती अधिकार कायद्यांतर्गत राज्य सार्वजनिक विभागाकडून तुमच्या भागामध्ये चालू असलेल्या रस्त्याच्या कामाविषयी माहिती मिळविण्यासाठी अर्ज लिहा.
(फ) तुमच्या कंपनीतील विक्री व्यवस्थापक यापदाची नोकरी तुम्ही तुमच्या खाजगी कारणामुळे सोडत असल्याच्या आशयाचे राजीनामा पत्र लिहा.
६. (अ) व्यक्तिमत्त्व विकास याविषयावर आधारित परिच्छेद लिहा. ६
(ब) एक्स. वाय. झेड. सहकारी गृहनिर्माण संस्था, ठाणे यांच्या मासिक सभेची नोटिस व अजेंडा तयार करून त्यानुसार दोन ठराव लिहा. ८
७. खालीलपैकी कोणत्याही एक विषयावर अहवाल लिहा :- १०
- (अ) तुमच्या भागातील डंपिंग ग्रांडची दुरावस्था.
(ब) ठाणे येथे नवीन पुस्तक भांडार स्थापन करणे.

8

5

S.Y.B.A

Nov
2016

Con. 79-16.

Advertising

ZA-4451

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) All questions are compulsory.
(2) Tie both the sections together.
(3) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. Explain the following terms (any five) :- 10
(a) Advertising	(f) Political Advertising
(b) T. R. P.	(g) Media Mix
(c) Clutter	(h) Transit Advertising
(d) AAI	(i) Internet Advertising
(e) Sales Promotion	(j) National Readership Survey.
2. Answer the following (any three) :- 30
- (a) Explain the role of advertising in modern world.
(b) Explain the active participants in advertising.
(c) Explain the impact of advertising on consumer price.
(d) How does advertising affect cultural values ?
(e) Explain the services offered by an advertising agency.
(f) What are the different career options available in advertising field ?
3. Write short note on (any two) :- 10
(a) Waste in Advertising	(c) Financial Advertising
(b) Client Turnover	(d) Zipping and Zapping.

Section II

4. Explain the following terms (any five) :- 10
(a) Visualization	(f) AIDA
(b) Copy	(g) Demonstration
(c) Caption	(h) Logo
(d) Testimonial	(i) Layout
(e) Advertising Budget	(j) Outdoor Advertising.
5. Answer the following (any three) :- 30
- (a) Explain the bases of market segmentation.
(b) What factors determine the selection of advertising media ?
(c) Explain the different types of copy.
(d) State the functions of layout in advertising.
(e) Bring out the importance of research in advertising.
(f) Discuss post-testing methods of measuring advertising effectiveness.
6. Write short note on (any two) :- 10
(a) Headline	(c) Slogan
(b) Illustration	(d) Buying Motives.

9

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
(२) दोन्ही विभागांच्या उत्तर-पत्रिका एकत्र बांधाव्यात.
(३) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
(४) मूळ इंग्रजी प्रश्न प्रमाण मानावेत.

विभाग १

१. खालील संज्ञा स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) : १०
(अ) जाहिरात	(फ) राजकीय जाहिरात
(ब) टी. आर. पी.	(ग) माध्यम संमिश्रता
(क) जाहिरातीतील अव्यवस्थितपणा	(ह) फिरत्या वाहनातील जाहिरात
(ड) अे अे अे आय	(र) इंटरनेट जाहिरात
(इ) विक्री वृद्धि	(ल) राष्ट्रीय वाचक वर्ग तपासणी.
२. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणत्याही तीन) : ३०
- (अ) जाहिरातीची आधुनिक जगातील भूमिका स्पष्ट करा.
(ब) जाहिरातीतील सक्रिय सहभागी स्पष्ट करा.
(क) जाहिरातीचा ग्राहक किंमतीवर होणारा प्रभाव स्पष्ट करा.
(ड) जाहिरात सांस्कृतिक मूल्यांवर कसा परिणाम करते ?
(इ) जाहिरात संस्थेकडून दिल्या जाणाऱ्या सेवा स्पष्ट करा.
(फ) जाहिरात क्षेत्रात उपलब्ध असलेल्या कारकीर्दीचे विविध पर्याय कोणते ?
३. संक्षिप्त टीपा लिहा (कोणत्याही दोहोंवर) : १०
(अ) जाहिरातीतील अपव्यय	(क) वित्त जाहिरात
(ब) ग्राहकांची अदलबदल	(ड) झिपिंग आणि झॅपिंग.

विभाग २

४. खालील संज्ञा स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) : १०
(अ) दृश्यमानता	(फ) अे आय डी अे
(ब) मजकूर	(ग) सोदाहरण स्पष्टीकरण
(क) उपशीर्षक	(ह) आकृती ठसा
(ड) जाहिरातीतील शिफारसपत्र	(र) रचना
(इ) जाहिरातीचे अंदाजपत्रक	(ल) बाह्य जाहिरात.
५. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणत्याही तीन) : ३०
- (अ) बाजार प्रभागीकरणाचे प्रकार स्पष्ट करा.
(ब) जाहिरात माध्यमाची निवड कोणत्या घटकांवर अवलंबून असते ?
(क) मजकुराचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
(ड) जाहिरात रचनेची कार्ये लिहा.
(इ) जाहिरात संशोधनाचे महत्त्व विशद करा.
(फ) जाहिरात परिणाम मूल्यांकनाच्या उत्तर-चाचणी पद्धतीची चर्चा करा.
६. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोहोंवर) : १०
(अ) शीर्षक	(क) घोषवाक्य
(ब) चित्रदृष्य	(ड) क्रय प्रेरणा.

6

S.Y.B.A

Nov

2016

Con. 73-16. Psychology - (Paper - II)

ZA-4331

(3 Hours)

[Total Marks : 100

N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Define Social Psychology and explain role of Statistics and theory in Social Psychology. 20
2. (a) Explain the role of heuristics in Social cognition. 10
(b) Describe the influence of affect on cognition. 10
3. Discuss the theories of attribution and attribution bias. 20
4. Describe attitude formation and explain the link between attitude and behaviour. 20
5. Write short notes on any four of the following :— 20
 - (a) Prejudice
 - (b) Discrimination
 - (c) Stereotypes
 - (d) Different groups and their perception of inequality
 - (e) Any two techniques of reducing prejudice
 - (f) Effects of prejudice on stereotypes.
6. Discuss the internal and external determinants of attraction. 20
7. Distinguish between conformity and compliance and explain the various techniques of gaining compliance. 20
8. Write short notes on any four of the following :- 20
 - (a) Empathy and altruism
 - (b) Competitive altruism
 - (c) Personality and prosocial behaviour
 - (d) Negative emotions and prosocial behaviour
 - (e) Social exclusion and helping behaviour
 - (f) Volunteering motivation for long term help.
9. (a) Discuss different perspectives on aggression. 10
(b) Explain the various causes of aggression. 10
10. Discuss the costs and benefits of joining groups. 20

[TURN OVER

11

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांस समान गुण आहेत.

१. सामाजिक मानसशास्त्राची व्याख्या द्या व सामाजिक मानसशास्त्रातील संख्याशास्त्राची व सिध्दान्ताची भूमिका स्पष्ट करा. २०
२. (अ) सामाजिक बोधनातील नवगामी विचारांची भूमिका स्पष्ट करा. १०
(ब) बोधनावरील भावविकार (affect) च्या प्रभावाचे वर्णन करा. १०
३. गुणरोपण सिध्दान्त व गुणरोपण गैरसमजांची चर्चा करा. २०
४. अभिवृत्ती निर्मितीचे वर्णन करून, अभिवृत्ती व वर्तन यातील संबंध स्पष्ट करा. २०
५. टीपा लिहा (कोणत्याही चार) :- २०
 - (अ) पूर्वग्रह
 - (ब) भेदभाव
 - (क) साचेबध्दता (Stereotypes)
 - (ड) विविध समूह व त्याचे विषमतेचे आकलन
 - (इ) पूर्वग्रह कमी करण्याची कोणतीही दोन तंत्रे
 - (फ) साचेबध्दतेवरील पूर्वग्रहाचा परिणाम.
६. आकर्षणातील अंतर्गत व बाह्य निर्धारकांची चर्चा करा. २०
७. अनुसारिता व अनुपालन यातील फरक स्पष्ट करून अनुपालन साधण्याची विविध तंत्रे स्पष्ट करा. २०
८. टीपा लिहा (कोणत्याही चार) :- २०

(अ) परानुभुती व परहितवाद	(ड) नकारात्मक भावना व समाजअनुकूल वर्तन
(ब) स्पर्धात्मक परहितवाद	(इ) सामाजिक वगळणे व मदतीचे वर्तन
(क) व्यक्तिमत्त्व व समाजअनुकूल वर्तन	(फ) दीर्घकालीन मदतीसाठी स्वयंसेवी प्रेरणा.
९. (अ) आक्रमकतेबाबत विविध सिध्दान्ताची चर्चा करा. १०
(ब) आक्रमकतेची विविध कारणे स्पष्ट करा. १०
१०. समुहात सामील होण्याची किंमत व फायदे स्पष्ट करा. २०

7

S.Y.B.A.
Psychology - Pap-III

Nov
2016
ZA-4911

Con. 77-16.

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Describe in detail the Psychodynamic and Behavioural Perspective of lifespan development. 20
2. (a) Describe the methods used for studying the relative influence of heredity and environmental factors. 10
(b) Describe various traits influenced by heredity and environment. 10
3. Explain the development of brain, nervous system and senses during infancy. 20
4. Explain Jean Piaget's theory of cognitive development during infancy. 20
5. Write short notes on any four of the following :- 20
 - (a) Social and emotional development during infancy.
 - (b) Attachment styles during infancy.
 - (c) Nine temperamental traits that contribute to infant's personality.
 - (d) Development of trust vs. mistrust during infancy.
 - (e) Four basic temperament dimensions present in human beings.
 - (f) Culture and attachment style.
6. Write short notes on any four of the following :- 20
 - (a) Physical development in preschool years.
 - (b) Motor development in preschool years.
 - (c) Self concept in preschool years.
 - (d) Types of play in preschool years.
 - (e) Child abuse in preschool years.
 - (f) Aggression among preschoolers.
7. Explain the Piaget's approach to cognitive development during preschool years. 20
8. (a) Describe physical and motor development in middle childhood. 10
(b) Describe language development in middle childhood. 10
9. Explain how play time helps in developing self in middle childhood. 20
10. Explain the nature of adolescents relationship with parents and peers. 20

[TURN OVER

13

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. जीवनकाल विकासाबाबत, मानसिक प्रेरकशक्ती व वर्तनात्मक दृष्टीकोन सविस्तर वर्णन करा. २०
२. (अ) अनुवंश व परिवेश यांच्या तुलनात्मक प्रभावाच्या अभ्यासासाठी उपयोगात येणाऱ्या पध्दतींचे वर्णन करा. १०
(ब) अनुवंश व परिवेशाने प्रभावित असणाऱ्या विविध गुणघटकांचे (traits) वर्णन करा. १०
३. अर्भकावस्थेतील, मेंदू, मज्जासंस्था व संवेदनांचा विकास स्पष्ट करा. २०
४. अर्भकावस्थेतील बोधन विकासाबाबत जिन पियाजेचा सिद्धांत स्पष्ट करा. २०
५. टिपा लिहा (कोणत्याही चार) :- २०
(अ) अर्भकावस्थेतील सामाजिक व भावनिक विकास.
(ब) अर्भकावस्थेतील जिव्हाळा शैली
(क) अर्भकाच्या विकासात योगदान करणारे नऊ स्वभावधर्म गुणघटक (traits).
(ड) अर्भकावस्थेतील विश्वास विरुद्ध अविश्वासाचा (trust vs. mistrust) विकास
(इ) मानवामध्ये असणारे चार प्राथमिक स्वभावधर्म.
(फ) संस्कृति व जिव्हाळा शैली.
६. टिपा लिहा (कोणत्याही चार) :- २०
(अ) पूर्वशाला काळातील शारिरीक विकास.
(ब) पूर्वशाला काळातील कारक विकास.
(क) पूर्वशाला काळातील स्व संकल्पना.
(ड) पूर्वशाला काळातील खेळाचे प्रकार.
(इ) पूर्वशाला काळातील बालाकाचा गैरवापर.
(फ) पूर्वशाला काळातील (बालकांमधील) आक्रमकता.
७. पूर्वशाला काळातील बोधन विकासाबाबत जिन पियाजेचा सिद्धांत स्पष्ट करा. २०
८. (अ) मध्य बाल्यावस्थेतील शारिरीक व कारक विकासाचे वर्णन करा. १०
(ब) मध्य बाल्यावस्थेतील भाषिक विकासाचे वर्णन करा. १०
९. मध्य बाल्यावस्थेतील खेळाच्या वेळेची स्वसंकल्पना विकासाला कशी मदत होते हे स्पष्ट करा. २०
१०. किशोराच्या पालक व मित्राबरोबर असणाऱ्या नातेसंबंधांचे स्वरूप स्पष्ट करा. २०

14

8

S.Y.B.A.

May
2016

Philosophy - (Paper - II)

Con. 59-16.

ZA-4469

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N. B. : (1) From Section I, attempt any two questions from Question Nos. 1 to 4 and Question nos. 5 is compulsory.
(2) From Section II attempt any two questions from Question Nos. 6 to 9 and Question no. 10 is compulsory.
(3) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. What is feminism ? Explain the main traditions in feminist thoughts. 16
2. State and critically evaluate Peter Singer's view on Social Obligations to the poor/ needy. 16
3. State and critically evaluate Will Kymlicka's theory of multiculturalism. 16
4. Explain fully Plato's views on family and marriage. 16
5. Write notes on any two of the following :— 18
 - (a) Aristotle's views on inferiority of Women
 - (b) Sarvodaya – Mahatma Gandhi
 - (c) Just War theory
 - (d) Same Sex Relationship.

Section II

6. What is Social Contract ? Explain the thoughts of Hobbes and Locke about Social Contract. 16
7. Discuss fully Karl Mark's views on communism. 16
8. Explain in detail Dr. Babasaheb Ambedkar's concept of social justice. 16
9. Explain fully Mill's views on liberty. 16
10. Write notes on any two of the following :— 18
 - (a) Importance of Political Philosophy
 - (b) Ideal of Democracy
 - (c) Ronald Dworkin's views on modified Liberty
 - (d) M. Gandhi's views of Civil disobedience.

[TURN OVER

15

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

- सूचना : (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्रमांक १ ते ४ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक ५ सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (२) विभाग २ मधील प्रश्न क्रमांक ६ ते ९ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक १० सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (४) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग १

१. स्त्रीवाद म्हणजे काय ? स्त्रीवादी विचारांमधील प्रमुख मतप्रवाह स्पष्ट करा. १६
२. गरीबांप्रती / गरजूंप्रती सामाजिक उत्तरदायित्वविषयी पिटर सिंगरचा दृष्टिकोन सांगून त्याचे चिकित्सक मूल्यमापन करा. १६
३. विल किम्लीका यांचा बहुसांस्कृतिकवादाचा सिद्धांत सांगून त्याचे चिकित्सक मूल्यमापन करा. १६
४. कुटुंब आणि विवाह याविषयी प्लेटोचा दृष्टिकोन सविस्तर स्पष्ट करा. १६
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :- १८
- (अ) स्त्रियांच्या निम्न दर्जाविषयी अॅरिस्टॉटलचा दृष्टिकोन.
- (ब) सर्वोदय - म. गांधी
- (क) न्याय युद्धाचा सिद्धांत
- (ड) समलिंगी संबंध.

विभाग २

६. सामाजिक करार म्हणजे काय ? हॉब्स आणि लॉक यांचे सामाजिक करारांसंदर्भात विचार स्पष्ट करा. १६
७. साम्यवादावरील कार्ल मार्क्सच्या विचारांची सविस्तर चर्चा करा. १६
८. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची सामाजिक न्यायाची संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा. १६
९. मिल्लचे स्वातंत्र्यासंबंधीचे विचार सविस्तर स्पष्ट करा. १६
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :- १८
- (अ) राजकीय तत्त्वज्ञानाचे महत्त्व
 - (ब) लोकशाहीचा आदर्श
 - (क) रोनाॅल्ड डॉर्किनचे सुधारित स्वातंत्र्याचे विचार
 - (ड) म. गांधीजींचा सविनय कायदेभंग विषयक दृष्टिकोन.
-

9

SYBA

Nov
2016

Con. 66-16.

Philosophy - Pap. - III

ZA-4321

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N. B. : (1) From Section I, attempt any two questions from question nos. 1 to 4 and question no. 5 is compulsory.
(2) From Section II, attempt any two questions from question nos. 6 to 9 and question no. 10 is compulsory.
(3) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. State the nature of Indian philosophy and explain the general features of Indian philosophy. 16
2. Explain fully the Bhagwad Gita doctrine of Nishkama Karmayoga. 16
3. Explain the Jaina doctrine of 'Anekantavada'. 16
4. Explain the Four Noble Truths and Eight Fold Path of the Buddhism. 16
5. Write short notes on any two of the following :— 18
 - (a) Philosophy of Upanishads
 - (b) Jaina theory of Syadvada
 - (c) Buddha theory of Anatmavada
 - (d) Charvaka Metaphysics.

Section II

6. Explain in detail Parmenides and Heraclitus view of change. 16
7. State and critically evaluate Plato's theory of Ideas. 16
8. Explain fully Aristotle's theory of soul. 16
9. What is the nature of the Socratic method ? Discuss its main characteristics. 16
10. Write short notes on any two of the following :— 18
 - (a) Sophists theory of morality
 - (b) Aristotle's theory of causation
 - (c) Plato's theory of knowledge
 - (d) St. Thomas Aquinas views on Theology.

[TURN OVER

18

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्र. १ ते ४ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्र. ५ सोडविणे अनिवार्य आहे.
(२) विभाग २ मधील प्रश्न क्र. ६ ते ९ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्र. १० सोडविणे अनिवार्य आहे.
(३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(४) आवश्यकता वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहा.

विभाग १

१. भारतीय तत्त्वज्ञानाचे स्वरूप सांगा आणि भारतीय तत्त्वज्ञानाची सामान्य वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. १६
२. भगवद्गीतेचा निष्काम कर्मयोग सिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करा. १६
३. जैन दर्शनातील 'अनेकान्तवादाचा' सिद्धांत स्पष्ट करा. १६
४. बौद्ध दर्शनातील चार आर्य सत्ये आणि आर्य अष्टांग मार्ग सुस्पष्ट करा. १६
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टिपा लिहा :- १८
 - (अ) उपनिषदातील तत्त्वज्ञान
 - (ब) जैन दर्शनातील स्याद्वादाचा सिद्धांत
 - (क) बौद्ध दर्शनातील अनात्मवादाचा सिद्धांत
 - (ड) चार्वाकांचे सत्ताशास्त्र.

विभाग २

६. पार्मेनायडिज आणि हेरॅक्लिटस यांचा परिवर्तनाविषयीचा दृष्टिकोन सविस्तर स्पष्ट करा. १६
७. प्लेटोचा कल्पनावाद (आयडियाज) हा सिद्धांत सांगून त्याचे चिकित्सक मूल्यमापन करा. १६
८. अॅरिस्टॉटलचा आत्म्याविषयीचा सिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करा. १६
९. सॉक्रेटिसच्या पद्धतीचे स्वरूप काय आहे ? त्या पद्धतीच्या प्रमुख वैशिष्ट्यांची चर्चा करा. १६
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टिपा लिहा :- १८
 - (अ) सोफिस्टांचा नैतिक सिद्धांत
 - (ब) अॅरिस्टॉटलचा कार्यकारण सिद्धांत
 - (क) प्लेटोचा ज्ञानविषयक सिद्धांत
 - (ड) सेंट थॉमस अक्वायनसचा ईश्वरशास्त्रविषयक दृष्टिकोन.

(10)

S.Y.B.A.

Nov
2016

Con. 51-16.

Economics - Pap. - II

ZA-4258

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions from **both** the sections but **not more than three** questions from **each** section .
- (2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.
- (3) Draw **neat** diagrams wherever **necessary**.

Section I

1. Answer any **two** of the following :— 20
- (a) Explain the scope of macro economics.
- (b) Analyse the 'Says' law of market.
- (c) Discuss factors affecting velocity of circulation of money.
- (d) What are the causes of inflation ?
2. Answer any **two** of the following :— 20
- (a) Explain importance of macro economics.
- (b) Discuss difficulties in measurement of national income.
- (c) What are the stages of business cycles ?
3. Answer any **two** of the following :— 20
- (a) Discuss the factors determining consumption function.
- (b) Explain the factors influencing marginal efficiency of capital.
- (c) Discuss the concept of investment multiplier.
4. Answer any **two** of the following :— 20
- (a) What are the functions of money ?
- (b) Explain determinants of Money Supply.
- (c) Discuss effects of inflation.

(20)

[TURN OVER

Section II

5. Answer any **two** of the following :— **20**
- (a) What are the functions of commercial banks ?
 - (b) Discuss features of indian money market.
 - (c) What are the sources of public revenue ?
 - (d) Analyse the types of public debt.
6. Answer any **two** of the following :— **20**
- (a) What are the functions of central bank ?
 - (b) What are the objectives of monetary policy ?
 - (c) Discuss the Narsimham Committee Report of 1998.
7. Answer any **two** of the following :— **20**
- (a) Explain the structure of Indian Money Market.
 - (b) Discuss the role of capital market in economic development.
 - (c) What are the functions of SEBI ?
8. Answer any **two** of the following :— **20**
- (a) Explain the various canons of taxation.
 - (b) What are the merits and demerits of direct taxes ?
 - (c) Discuss the causes of increasing public expenditure.

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) एकूण पाच प्रश्न सोडवा. प्रत्येक विभागातून तीन पेक्षा जास्त प्रश्न सोडवू नयेत.
(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
(३) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-- २०
(अ) समष्टी अर्थशास्त्राची व्याप्ती स्पष्ट करा.
(ब) 'से'चा बाजाराचा नियम विशद करा.
(क) पैशाच्या भ्रमणवेगावर परिणाम करणाऱ्या घटकांची चर्चा करा.
(ड) भाववाढीची कारणे कोणती ?
२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-- २०
(अ) समष्टी अर्थशास्त्राचे महत्त्व स्पष्ट करा.
(ब) राष्ट्रीय उत्पन्न मोजणीतील अडचणींची चर्चा करा.
(क) व्यापार चक्राच्या अवस्थांची चर्चा करा.
३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-- २०
(अ) उपभोग फलन ठरविणाऱ्या घटकांची चर्चा करा.
(ब) भांडवलाच्या सिमांत लाभक्षमतेवर प्रभाव टाकणाऱ्या घटकांची चर्चा करा.
(क) गुंतवणूक गुणकाची चर्चा करा.
४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-- २०
(अ) पैशाची कार्ये कोणती ?
(ब) पैशाचा पुरवठा ठरविणारे घटक स्पष्ट करा.
(क) भाववाढीच्या परिणामांची चर्चा करा.

[TURN OVER

विभाग २

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :--

२०

- (अ) व्यापारी बँकांची कार्ये कोणती ?
- (ब) भारतीय नाणेबाजाराच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
- (क) सार्वजनिक उत्पन्नाचे मार्ग/साधने कोणती ?
- (ड) सार्वजनिक कर्जाच्या प्रकाराचे विश्लेषण करा.

६. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :--

२०

- (अ) मध्यवर्ती बँकेची कार्ये कोणती ?
- (ब) मौद्रिक धोरणाची उद्दिष्टे कोणती ?
- (क) नरसिंहम् समितीच्या १९९८च्या अहवालाची चर्चा करा.

७. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :--

२०

- (अ) भारतीय नाणेबाजाराची रचना स्पष्ट करा.
- (ब) आर्थिक विकासातील भांडवल बाजाराच्या भूमिकेची चर्चा करा.
- (क) भारतीय रोखे व विनिमय मंडळाची (SEBI) कार्ये कोणती ?

८. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :--

२०

- (अ) विविध कर कसोट्या स्पष्ट करा.
- (ब) प्रत्यक्ष कराचे गुण आणि दोष कोणते ?
- (क) वाढत्या सार्वजनिक खर्चाच्या कारणांची चर्चा करा.

(11)

S.Y.B.A.

Nov
2016

ZA-4913

Con. 74-16.

Economics - Pap - III
(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) Attempt any **five** questions, choosing **not** more than **three** questions from any **one** section.
(2) **Figures to the right** indicate **full** marks.

Section - I

1. Attempt any **two** of the following :- 20
(a) Explain the role of agriculture in Indian economy.
(b) Discuss the changes in the sectoral composition of National Income in India.
(c) Explain the features of New Industrial Policy of 1991.
(d) Explain the causes of Poverty in India.
2. Attempt any **two** of the following :- 20
(a) Explain the important causes of inflation in India.
(b) Discuss the Policy Strategies for Employment Generation in India.
(c) Write a note on Poverty Alleviation Programmes in India.
3. Attempt any **two** of the following :- 20
(a) What are the causes of low agricultural productivity in India ?
(b) Explain the measures adopted by government to improve agricultural marketing system in India.
(c) Write a note on new agricultural strategy in India.
4. Attempt any **two** of the following :- 20
(a) What is SEZ ? Discuss the impact of SEZ on Indian economy.
(b) Explain the significance of small scale industries in India.
(c) Discuss the role of service sector in the economic development of India.
-

[TURN OVER

(24)

Section - II

5. Attempt any two of the following :- 20
- (a) What are the main recommendations of Narasimham Committee Report 1991 ?
 - (b) Explain the role of SEBI.
 - (c) Explain the changes in the tax policy of the government of India since 1991.
 - (d) Write a note on Convertibility of Indian Rupee.
6. Attempt any two of the following :- 20
- (a) What is money supply ? Explain the RBI's measures of money supply.
 - (b) Explain the components of the organized sector of the Indian money market.
 - (c) Explain the progress of commercial banks in the post reform period.
7. Attempt any two of the following :- 20
- (a) Discuss the recommendations of the 13th Finance Commission.
 - (b) Write note on role of Fiscal Policy.
 - (c) Explain the trends in the Receipts and Expenditures of the central government of India.
8. Attempt any two of the following :- 20
- (a) What is Exchange rate ? Explain the exchange rate policy of India.
 - (b) Examine the trends in India's foreign trade since 1991.
 - (c) Explain the trends in foreign investment in India since 2000.
-

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) एकूण पाच प्रश्न सोडवा. प्रत्येक विभागातून तीन पेक्षा जास्त प्रश्न सोडवू नयेत.
 (२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग - १

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 (अ) भारतीय अर्थव्यवस्थेतील शेती क्षेत्राची भूमिका स्पष्ट करा.
 (ब) भारतातील राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या क्षेत्रीय रचनेतील बदलांची चर्चा करा.
 (क) १९९१ च्या नवीन औद्योगिक धोरणाची विविध वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
 (ड) भारतातील दारिद्र्याची कारणे स्पष्ट करा.
२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 (अ) भारतातील चलनवाढीची विविध कारणे स्पष्ट करा.
 (ब) भारतात रोजगार निर्मितीसाठी योजलेल्या विविध धोरणांची चर्चा करा.
 (क) भारतातील दारिद्र्य निर्मूलन कार्यक्रमावर टीप लिहा.
३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 (अ) भारतातील कृषी उत्पादकता कमी असण्याची विविध कारणे कोणती ?
 (ब) भारतातील शेतकी विपणन पध्दतीमध्ये सुधारणांसाठी स्वीकारण्यात आलेल्या सरकारी उपाययोजना स्पष्ट करा.
 (क) भारतातील नवीन कृषीविषयक व्यूहरचना यावर टीप लिहा.
४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :- २०
 (अ) सेझ म्हणजे काय ? भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील सेझच्या (SEZ) परिणामांची चर्चा करा.
 (ब) भारतातील लघू उद्योगांचे महत्त्व स्पष्ट करा.
 (क) भारताच्या आर्थिक विकासात सेवा क्षेत्राच्या भूमिकेची चर्चा करा.

[TURN OVER]

विभाग - २

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

२०

- (अ) नरसिंहम् समिती अहवाल १९९१ मधील प्रमुख शिफारसी कोणत्या ?
- (ब) सेबीची (SEBI) भूमिका स्पष्ट करा.
- (क) १९९१ पासून भारत सरकारच्या करविषयक धोरणांतील बदलांची चर्चा करा.
- (ड) भारतीय रूपयाच्या परिवर्तनीयतेवर टीप लिहा.

६. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

२०

- (अ) पैशाचा पुरवठा म्हणजे काय ? पैशाच्या पुरवठ्याबाबत (RBI) ची मापके स्पष्ट करा.
- (ब) भारतीय नाणेबाजारातील संघटीत क्षेत्रातील विविध घटक स्पष्ट करा.
- (क) सुधारणेत्तर काळातील व्यापारी बँकांची प्रगती स्पष्ट करा.

७. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

२०

- (अ) तेराव्या वित्त आयोगाच्या शिफारसींवर चर्चा करा.
- (ब) राजकोषीय धोरणाची भूमिका यावर टीप लिहा.
- (क) भारत सरकारच्या उत्पन्न-खर्चात झालेले बदल स्पष्ट करा.

८. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

२०

- (अ) विनिमय दर म्हणजे काय ? भारताचे विनिमय दर धोरण स्पष्ट करा.
- (ब) १९९१ पासून भारताच्या विदेशी व्यापारात घडून आलेल्या बदलांचे परीक्षण करा.
- (क) सन २००० सालापासून भारताच्या परकीय भांडवल गुंतवणुकीतील बदल स्पष्ट करा.

(12)

S.Y.B.A.

NOV

2016

Con. 61-16.

History - (Paper - II)

ZA-4276

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Discuss the factors that responsible for the renaissance in Europe.
2. Describe the important causes of American Revolution.
3. Trace the origin and growth of parliamentary democracy in England.
4. Give an account of the causes and effects of World War I.
5. Comment on any two of the following :—
 - (a) Reformation Movement
 - (b) Causes of Industrial Revolution
 - (c) Unification of Italy
 - (d) Impact of the Russian Revolution.
6. Examine the role of Kemal Pasha in the modernization of Turkey.
7. Give an account for the rise of Arab nationalism.
8. Assess the three peoples principles of Dr. Sun-Yat-Sen.
9. Explain the aims and objectives of the League of Nations.
10. Write short notes on any two of the following :—
 - (a) Reformation of Reza Shah Pahlavi in Iran.
 - (b) Causes of World War II.
 - (c) Causes of the rise of Nazism in Germany.
 - (d) Dandi March of Mahatma Gandhi.

[TURN OVER

(28)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. युरोपात प्रबोधन होण्यास कारणीभूत घटकांची चर्चा करा.
२. अमेरिकन राज्यक्रांतीच्या महत्त्वपूर्ण कारणांचे वर्णन करा.
३. इंग्लंड मधील संसदीय लोकशाहीचा उदय आणि विकासाचा मागोवा घ्या.
४. पहिल्या महायुद्धातील कारणे व परिणामांची माहिती लिहा.
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर भाष्य करा :--
(अ) धर्मसुधारणा चळवळ (क) इटलीचे एकीकरण
(ब) औद्योगिक क्रांतीची कारणे (ड) रशियन राज्यक्रांतीचे परिणाम.
६. आधुनिक तुर्कस्थानाचा निर्माता या नात्याने केमाल पाशाच्या कार्याचे परीक्षण करा.
७. अरब राष्ट्रवादाच्या उदयाच्या कारणांचा खुलासा करा.
८. डॉ. सन-यत-सेनच्या तीन तत्वांचे मुल्यांकन करा.
९. राष्ट्रसंघाची ध्येय्य आणि उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :--
(अ) रेझा शहा पेहलवीच्या झराण मधील सुधारणा (क) जर्मनीतील नाझीवादाच्या उदयाची कारणे
(ब) दुसऱ्या महायुद्धाची कारणे (ड) महात्मा गांधीजींची दांडीयात्रा.

13

S.Y.B.A.

Nov
2016

Con. 76-16. History - (Paper - III)

ZA-4794

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Critically evaluate the Archaeological sources for the study of Ancient Indian History.
2. Examine the main features of the Indus Vally Civilization.
3. Describe the Social and Eduacational system during the Vedic Age.
4. Give an Account for the rise and spread of Buddhism in India.
5. Comment on (any two) :-
 - (a) Literary Sources
 - (b) Teaching of Gautam Buddha's
 - (c) Teaching of Vardhman Mahavira
 - (d) Greek Invasion.
6. Analyse the career and achivement of Emperor Ashoka.
7. Write an essay on Gautamiputra Satkarni.
8. Why Gupta Age is known as the ' Golden Age of Ancient India ' ? Discuss.
9. Briefly trace the history of Rashtrakutts.
10. Write short notes on any two of the following :-
 - (a) Chandragupta Maurya
 - (b) King Kanishka
 - (c) Samudragupta
 - (d) Harshavardhana.

[TURN OVER

30

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. प्राचीन भारताच्या इतिहास अभ्यासातील पुरातत्वीय साधनांचे चिकित्सक मूल्यांकन करा.
२. सिंधू संस्कृतीच्या मुख्य वैशिष्ट्यांचे परीक्षण करा.
३. वैदिक कालखंडातील सामाजिक व शैक्षणिक परिस्थितीचे वर्णन करा.
४. बौद्धधर्माचा भारतातील उदय आणि प्रसाराविषयी माहिती लिहा.
५. भाष्य करा (कोणत्याही दोनवर) :-
 - (अ) वाडःमयीन साधने
 - (ब) गौतम बुद्धाची शिकवण
 - (क) वर्धमान महाविरांची शिकवण
 - (ड) ग्रीक आक्रमणे.
६. सम्राट अशोकाच्या जीवन व कार्याचे विश्लेषण करा.
७. गौतमीपुत्र सातकर्णीवर निबंध लिहा.
८. गुप्त कालखंड हा प्राचीन भारतीय सुवर्ण युग म्हणून का ओळखला जातो ? चर्चा करा.
९. राष्ट्रकुटांच्या इतिहासावर थोडक्यात माहिती सांगा.
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टीपा लिहा :-
 - (अ) चंद्रगुप्त मौर्य
 - (ब) राजा कनिष्क
 - (क) समुद्रगुप्त
 - (ड) हर्षवर्धन.

(14)

S.Y.B.A.

Nov
2016

Sociology - (Paper - II)

Con. 63-16.

ZA-4736

(3 Hours)

[Total Marks : 100

N.B. :(1) Attempt any five questions.

(2) All questions carry equal marks. (20 marks each)

(3) Marathi medium student should compulsory see the English question paper.

1. Discuss the contributions of G.S. Ghurye to ideological and nationalist approach. 20
2. Explain in detail about the early life and work of Dr. B. R. Ambedkar. 20
3. Elaborate the brief analysis on Andre Beteile Book 'Class, Caste and Power'. 20
4. What do you mean by caste ? Discuss factors responsible for changing the caste system. 20
5. Highlight in detail Rostow's theory of modernisation. 20
6. Discuss concept of evolution and growth with referene to social change. 20
7. Write an essay on loss of bio-diversity. 20
8. By citing the examples of Singur and Jaitapur analyse the resistance movements in India. 20
9. Examine the views of Eva Rathgeber. 20
10. Write short notes on (any two) :— 20
 - (a) Sociology from below
 - (b) Modernity
 - (c) Displacement
 - (d) Sustainable development.

[TURN OVER

(32)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(३) मराठीतून उत्तरे लिहिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका अवश्य पहावी.

१. जी. एस. घुर्ये यांच्या भारतीय प्राश्चविद्या व राष्ट्रीयवादी दृष्टिकोनावर सविस्तर चर्चा करा. २०
२. डॉ. बी. आर. आंबेडकर यांचे जीवन व कार्य स्पष्ट करा. २०
३. आंद्रे बितेईच्या 'जात, सत्ता व शक्ती' हा ग्रंथ सविस्तरपणे मांडा. २०
४. तुमच्या मते जात म्हणजे काय ? बदलेल्या जातीय व्यवस्थांसाठी कोणते घटक कारणीभूत ठरलेले आहेत त्यावर चर्चा करा. २०
५. रास्टोव यांचा आधुनिकीकरण सिध्दांत यावर प्रकाश टाका. २०
६. सामाजिक परिवर्तनच्या संदर्भात उत्क्रांती व वाढ या संकल्पना स्पष्ट करा. २०
७. जैविक विविधतेचा न्हास या विषयावर निबंध लिहा. २०
८. सिंगूर आणि जैतापूर यांचा विशेष उल्लेख देऊन भारतात होणाऱ्या प्रतिकार चळवळी मांडा. २०
९. इवा रथगेबर यांचे विचार सविस्तरपणे परीक्षण करा. २०
१०. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :- २०
 - (अ) तळागाळातील समाजशास्त्र (Sociology from below)
 - (ब) आधुनिकता
 - (क) विस्थापन
 - (ड) चिरंतन विकास.

(15)

S.Y.B.A.

NOV
2016

Con. 67-16.

Sociology - (Paper - III)

ZA-4081

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks (20 marks each).

1. Write in detail Health and Development in India. 20
2. Describe in detail various concept of health systems available in India with reference Ayurveda, Homeopathy, Acupuncture, Acupressure. 20
3. Write an essay on Right to Education Act 2009. 20
4. Explain the impact of Globalization on Indian Education. 20
5. Explain the meaning and definition of migration. Discuss its types and causes. 20
6. Write information about the history of Mill's situation of Girangaon, Mill land struggle, with builders, and land owner. 20
7. Review the causes and problems of hawkers and vendors in city. 20
8. Explain the meaning and definition of cyber crime and write information about cyber crime and cheating. 20
9. Write an essay on Declining sex-ratio. 20
10. Write short notes on any two of the following :- 20
 - (a) Causes of slum area
 - (b) Scopes of Demography
 - (c) Impact of satellite Television
 - (d) Oppression of womens at public places.

[TURN OVER

(34)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) मराठीतून उत्तरे लिहिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका अवश्य पहावी.

१. आरोग्य आणि विकास यावर सविस्तर लिखाण करा. २०
२. भारतीय विविध आरोग्य पद्धतीतील आयुर्वेद, होमिओपॅथी, अक्युपंचर, अक्युप्रेसर या उपचार पद्धतींच्या संदर्भात माहिती लिहा. २०
३. शिक्षणाचा अधिकार २००९ यावर निबंध लिहा. २०
४. जागतिकीकरणाचा भारतीय शिक्षणावर झालेला परिणाम विशद करा. २०
५. स्थलांतराचा अर्थ व व्याख्या सांगून स्थलांतराचे प्रकार व कारणे स्पष्ट करा. २०
६. मुंबईतील गिरण्यांचा इतिहास, गिरणगाव-परिस्थिती, गिरणीच्या जमिनीचा संघर्ष, बिल्डर्स व जमीन मालक या विषयी थोडक्यात माहिती लिहा. २०
७. फेरीवाले आणि विक्रेते यांच्यामुळे शहरात निर्माण होणाऱ्या कारणे आणि समस्यांचा आढावा द्या. २०
८. सायबर गुन्ह्याचा अर्थ व व्याख्या सांगून सायबर गुन्ह्याचे वर्गीकरण आणि फसवणूक याबाबत थोडक्यात माहिती लिहा. २०
९. लिंगभेद असमानता यावर निबंध लिहा. २०
१०. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :- २०
 - (अ) झोपडपट्टी वाढीची कारणे
 - (ब) लोकसंख्येची व्याप्ती
 - (क) उपग्रह चित्रवाहिनीचा प्रभाव
 - (ड) सार्वजनिक ठिकाणी स्त्रियांवर होणारा अत्याचार.

16

S.Y.B.A.

NOV
2016

Con. 52-16.

Political Science - (Paper - II)

ZA-4092

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions selecting at least two questions from each section.
(2) All questions carry equal marks. (20 marks each)
(3) Answers to Section I and Section II should be written in the same answer-book.

Section I

1. Discuss important features of Indian constitution.
2. Examine the Philosophy of Indian constitution.
3. Give structure and function of Indian Parliament.
4. Evaluate the Legislative relations between the centre and the state.
5. Write short notes (any two) :—
 - (a) 44th constitutional amendment.
 - (b) Directive Principles of State Policy.
 - (c) Supreme Court of India.
 - (d) Demand for autonomy.

Section II

6. Analyse the election results of 1989 general elections in India.
7. Discuss how caste influences Indian Politics.
8. What is Naxalism ? Give causes for the rise of naxalism in India.
9. Write basic features of Economic reforms of 1991.
10. Write short notes (any two) :—
 - (a) Coalition government.
 - (b) Communalism.
 - (c) Terrorism.
 - (d) Nehruvian model of New Economic Policy.

[TURN OVER

36

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) प्रत्येक विभागातील किमान दोन प्रश्न सोडविणे आवश्यक. एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
(२) उज्वळीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
(३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. भारतीय राज्यघटनेच्या महत्त्वाच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
२. भारतीय राज्यघटनेच्या तत्त्वज्ञानाचे परीक्षण करा.
३. भारतीय संसदेची रचना व कार्य द्या.
४. केंद्र व राज्य यांमधील वैधानिक संबंधांचे मुल्यमापन करा.
५. टिपा लिहा(कोणत्याही दोन) :--
 - (अ) ४४वी घटनादुरुस्ती.
 - (ब) राज्याची मार्गदर्शक तत्त्वे.
 - (क) भारताचे सर्वोच्च न्यायालय.
 - (ड) स्वायत्ततेची मागणी.

विभाग २

६. भारतातील १९८९च्या सावत्रिक निवडणुकीच्या निकालाचे विश्लेषण करा.
७. भारतीय राजकारणावर जातीचा प्रभाव कसा पडतो याची चर्चा करा.
८. नक्षलवाद म्हणजे काय ? भारतातील नक्षलवादाच्या उदयाची कारणे द्या.
९. १९९१च्या आर्थिक सुधारणांची मुलभूत वैशिष्ट्ये लिहा.
१०. टिपा लिहा(कोणत्याही दोन) :--
 - (अ) आघाडीचे शासन.
 - (ब) जमातवाद.
 - (क) दहशतवाद.
 - (ड) नव्या आर्थिक धोरणाचे नेहरू प्रतिमान.

(17)

S.Y.B.A.

Nov
2016 ZA-4270

Con. 72-16.

Political Science
(3 Hours)

Pap. III

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions of which at least two must be from each section.
(2) All questions carry equal marks. (20 marks each)

Section I

1. Write meaning of Public administration and explain evolution of Public Administration in detail.
2. Explain the concept of New Public Management and give its basic features.
3. Explain the principles of organization.
4. Discuss the term Public Private Partnership and describe the development of Public private partnership in India with suitable examples.
5. Write short notes (any two) :—
 - (a) Scope of Public Administration.
 - (b) Good-Governance.
 - (c) Vroom's Expectancy Theory.
 - (d) E-Governance.

Section II

6. Discuss the important characteristics of Indian Administrative System.
7. What are the objectives of training ? Explain the importance of Foundation training.
8. Explain the concept of 'Budget' and state its importance.
9. Discuss the legislative control over public Administration.
10. Write short notes (any two) :—
 - (a) British Legacy of Indian Administrative System.
 - (b) Recruitment.
 - (c) Comptroller and Auditor-Generl of India.
 - (d) Citizen's Charter.

[TURN OVER

(38)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) प्रत्येक विभागातून किमान दोन असे एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

विभाग १

१. लोकप्रशासनाचा अर्थ लिहा व लोकप्रशासनाची उत्क्रांती सविस्तरपणे विशद करा.
२. नवलोकव्यवस्थापन या संकल्पनेचा अर्थ विशद करा व त्याची मुलभूत वैशिष्ट्ये द्या.
३. संघटनांची तत्त्वे विशद करा.
४. सार्वजनिक खाजगी भागीदारी या संज्ञेची चर्चा करा व उचित उदाहरणांसहित भारतातील सार्वजनिक खाजगी भागीदारीच्या उदयाचे वर्णन करा.
५. टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) :--
 - (अ) लोकप्रशासनाची व्याप्ती
 - (ब) चांगले शासन
 - (क) वृमचा अपेक्षितावादी सिद्धांत
 - (ड) ई-शासन.

विभाग २

६. भारतीय प्रशासकीय व्यवस्थेच्या महत्वाच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
७. प्रशिक्षणाची उद्दिष्टे कोणती आहेत ? मुलभूत प्रशिक्षणाचे महत्त्व विशद करा.
८. 'अंदाजपत्रक' ही संकल्पना विशद करा व त्याचे महत्त्व द्या.
९. लोकप्रशासनावर असलेल्या विधिमंडळाच्या नियंत्रणाची चर्चा करा.
१०. टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) :--
 - (अ) भारतीय प्रशासकीय व्यवस्थेमधील ब्रिटीशांची परंपरा
 - (ब) सेवकभरती
 - (क) भारताचे महालेखापाल आणि नियंत्रक
 - (ड) नागरिकांची सनद.

18

S.Y.B.A.

Nov
2016

ZA-4849

Con. 62-16.

Commerce - Pap. - II

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. Explain the meaning of the following terms (any five) : 10
(a) Financial Management	(e) Venture Capital
(b) Prospectus	(f) Money Market
(c) Bonus Shares	(g) Risk and Return
(d) Capitalization	(h) Lease.
2. Explain any three of the following : 30
- Explain the objectives of Financial Management.
 - Bringout the characteristics of Financial Planning.
 - What are the factors affecting on capital structure ?
 - Explain causes of over capitalisation and undercapitalisation.
 - What are the sources of Short-term Finance ?
 - Explain the concept of Shareholders Wealth Maximation.
3. Write short notes on (any two) : 10
(a) Public Issue	(d) Stock Exchange
(b) Depository	(e) Types of Debentures
(c) Trading on Equity	(f) Private Placement.

Section II

4. Explain the meaning of the following terms (any five) : 10
(a) Capital Market	(e) Fixed Capital
(b) Tax Saving Scheme	(f) Merchant Banking
(c) Mutual Fund	(g) BSE
(d) Underwriting	(h) Primary Market.
5. Explain any three of the following : 30
- Explain the functions of SEBI.
 - Bringout the importance of Capital Market.
 - What are the advantages of Mutual Fund ?
 - Explain the current trends in Capital Market.
 - State the factors affecting on working capital requirement of business.
6. Write short notes on (any two) : 10
(a) Credit Rating Agencies	(c) Role of Stock Market
(b) Technical Analysis	(d) Mortgages Market.

40

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालील संज्ञा स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) : १०
(अ) वित्तीय व्यवस्थापन	(इ) साहस भांडवल
(ब) माहिती पत्रक	(फ) रोख विपणी
(क) बोनस भाग	(ग) जोखीम आणि फेड
(ड) भांडवलीकरण	(ह) भाडेपट्टी.
२. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा : ३०
- (अ) वित्तीय व्यवस्थापनाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
(ब) वित्तीय नियोजनाचे वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
(क) भांडवल रचनेवर प्रभाव. प्राडणारे घटक कोणते आहेत ?
(ड) अतिभांडवलीकरण व न्यून-भांडवलीकरणाची कारणे सांगा.
(इ) अल्प मुदती भांडवलाचे स्रोत कोणते आहेत ?
(फ) 'भाग महत्त्वीकरण' संकल्पना स्पष्ट करा.
३. कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा : १०
(अ) लोक भाग	(ड) भाग व्यापार
(ब) गुंतवणुकता	(इ) कर्जरोख्यांचे प्रकार
(क) भागांवरील व्यापार	(फ) प्रायन्हेट प्लेसमेंट.

विभाग २

४. खालील संज्ञा स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) : १०
(अ) भांडवली बाजार	(इ) स्थिर भांडवल
(ब) कर बचत योजना	(फ) बहुउद्देशीय बँकिंग
(क) म्युच्युअल फंड	(ग) बी. एस. ई.
(ड) अंडररायटिंग	(ह) प्राथमिक बाजार.
५. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा : ३०
- (अ) सेबी (SEBI) चे कार्य स्पष्ट करा.
(ब) भांडवली बाजाराचे महत्त्व पटवून द्या.
(क) म्युच्युअल फंडाचे फायदे कोणते आहेत ?
(ड) भांडवली बाजाराची सद्य परिस्थिती स्पष्ट करा.
(इ) व्यवसायाचे खेळते भांडवल ठरविणारे घटक सांगा.
६. कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा : १०
(अ) पतमूल्यांकन संस्था	(क) भाग बाजाराची भूमिका
(ब) तांत्रिक मुल्यमापन	(ड) गहाण बाजारपेठ.

41

(19)

S.Y.B.A.

Nov
2016

Con. 75-16.

Commerce - Pap.-III

ZA-4806

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. Explain the following terms (any five) :— 10
(a) Micro Marketing (e) Product Decesion
(b) Market Risk (f) Packaging Improvement
(c) Standardisation (g) Shopping goods
(d) Grading (h) Product Improvement
2. Answer any three :— 30
(a) What is markeing ? Explain the various concepts of marketing .
(b) Discuss the function of Marketing.
(c) Define Marketing Mix. Explain its elements.
(d) Explain the various factors affecting on Markeing environment.
(e) Explain the process of buying behaviour of customer.
(f) What are the bases of market segmentation ?
3. Write short note on any two of the following :— 10
(a) Production planning
(b) New products Development
(c) Test Marketing
(d) Pricing Methods.

Section II

4. Explain the following term (any five) :— 10
(a) Pull strategies (f) Rural Marketing
(b) Discount House (g) B.P.O.
(c) Types of Buyers (h) Direct Markeing
(d) Diversification (i) Publicity
(e) Types of Advertising
5. Answer any three of the following :— 30
(a) Explain Marketing Research Process.
(b) Discuss the various types of Retail Shop.
(c) Define Marketing Communication. Explain its objectives.
(d) Discuss the consumer channel of distribution.
(e) What are the strategies of sales promotion.
(f) Define Markeing Information System. Explain its characteristics.
6. Write short note on any two :— 10
(a) Multiple shop (c) Rural Marketing
(b) Service Sector in India (d) FDI in Retailing

[TURN OVER

(42)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
 (२) उच्चवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणत्याही पाच संज्ञा स्पष्ट करा :-- १०
(अ) सूक्ष्म विपणन	(इ) वस्तू निर्णय
(ब) विपणन जोखीम	(फ) संवेष्टन सुधारणा
(क) प्रभावीकरण	(ग) सौदयांच्या वस्तू
(ड) श्रेणीकरण	(ह) वस्तूची सुधारणा
२. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-- ३०
- (अ) विपणन म्हणजे काय ? विपणनाच्या विविध संकल्पना स्पष्ट करा.
 (ब) विपणनाची कार्ये विशद करा.
 (क) 'विपणन मिश्र' व्याख्या लिहून त्याचे घटक स्पष्ट करा.
 (ड) विपणन वातावरणावर परिणाम करणारे विविध घटक स्पष्ट करा.
 (इ) खरेदी प्रक्रियेचे स्वरूप स्पष्ट करा.
 (फ) बाजारपेठ विभागणीकरणाचे आधार कोणते ?
३. थोडक्यात कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा :-- १०
(अ) उत्पादन नियोजन	(क) चाचणी विपणन
(ब) नवीन वस्तू उत्पादन	(ड) मुल्यांकन पद्धती

विभाग २

४. खालीलपैकी कोणत्याही पाच संज्ञा स्पष्ट करा :-- १०
(अ) पूल धोरण	(उ) ग्रामीण विपणन
(ब) सवलतीची दुकाने	(ऊ) बी.पी.ओ.
(क) ग्राहकांचे प्रकार	(ए) प्रत्यक्ष विपणन
(ड) विस्तृतीकरण	(ऐ) प्रसिद्धी
(इ) जाहिरातीचे प्रकार	
५. खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा :-- ३०
- (अ) विपणन संशोधन प्रक्रिया स्पष्ट करा.
 (ब) किरकोळ दुकानाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
 (क) विपणन संज्ञापनाची व्याख्या लिहा आणि त्याची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
 (ड) उपभोक्ता वस्तूच्या वितरणाचे मार्ग स्पष्ट करा.
 (इ) विक्री वृद्धी धोरणाची माहिती द्या.
 (फ) विपणन माहिती प्रक्रियेची व्याख्या लिहा. त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
६. थोडक्यात कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा :-- १०
(अ) बहुउद्देशिय दुकाने	(क) ग्रामीण विपणन
(ब) भारतीय सेवा उद्योग	(ड) किरकोळ व्यापारातील विदेशी प्रत्यक्ष गुंतवणूक

(20)

S.Y.B.A.

Nov
2016

Con. 58-16.

Rural development - Pap. - II

ZA-4737

(3 Hours)

[Total Marks : 100

N.B. :(1) Attempt any five questions.

(2) All questions carry equal marks.

(3) Answers to the both sections should be written in the same answerbook.

Section I

1. What is Rural Society ? Explain the features of an Indian Rural Society.

OR

Elaborate the factors of an Indian Society.

2. State the nature and functions of Religion.

OR

Explain the objectives and importance of Education.

3. Explain the concept of culture. State the features and significance of rural culture.

OR

Define Westernization. Discuss the consequences of Westernization on Indian Society.

Section II

4. Comment on 'National Agriculture Policy 2000'.

OR

Explain the role of Agricultural Universities and Krishi Vigyan Kendra in Rural Development.

5. What is meant by Agro-Based Industries ? Explain it's significance in rural development.

OR

Explain the role of 'Swarnajayanti Gram Swarajgar Yojana' in poverty eradication.

6. Describe the nature, scope and significance of Rural Tourism.

OR

Explain the concept of Agro-Tourism. State the merits and demerits of Agro-Tourism.

[TURN OVER

44

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. ग्रामीण समाज म्हणजे काय ? भारतीय ग्रामीण समाजाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

किंवा

भारतीय समाज घटकांचे सविस्तर विवेचन करा.

२. धर्माचे स्वरूप व कार्ये सांगा.

किंवा

शिक्षणाचे उद्देश आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

३. संस्कृतीची संकल्पना स्पष्ट करून ग्रामीण संस्कृतीची वैशिष्ट्ये व महत्त्व सांगा.

किंवा

पाश्चिमात्मीकरणाची व्याख्या द्या. पाश्चिमात्मीकरणाचा भारतीय ग्रामीण समाजावर झालेल्या परिणामांची चर्चा करा.

विभाग २

४. 'राष्ट्रीय कृषी धोरण २०००' ह्यावर भाष्य करा.

किंवा

ग्रामीण विकासात कृषी विद्यापीठांची आणि कृषी विज्ञान केंद्राची भूमिका स्पष्ट करा.

५. कृषी आधारित उद्योग म्हणजे काय ? ग्रामीण विकासात त्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

किंवा

दारिद्र्य निर्मुलनात स्वर्णजयंती ग्रामस्वयंरोजगार योजनेची भूमिका सांगा.

६. ग्रामीण पर्याटनाचे स्वरूप, व्याप्ती व महत्त्व वर्णन करा.

किंवा

कृषी पर्याटनाची संकल्पना स्पष्ट करून कृषी पर्याटनाचे गुण-दोष सांगा.

(21)

Rural Development - (Paper - III)

ZA-4232

Con. 65-16.

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.
(3) Answer of the two sections should be written in the same answer-book.

Section I

1. What is meant by District Administration ? Explain various factors of District Administration.

OR

Explain the historical background of Rural Administration in India.

2. Comment the origin and evolution of Revenue Administration.

OR

State the various functions of the Tahsildar in Revenue Administration.

3. Define term 'planning'. Explain the process of planning on District level.

OR

State the importance of people's participation in the rural planning.

Section II

4. Examine the provisions of Mumbai Grampanchayat Act, 1958.

OR

Write the importance and provisions of 73rd constitutional amendment.

5. Explain the Land Ceiling Act.

OR

Explain the concept of land fragmentation and state the consequence of land fragmentation.

6. Review the provision in Co-operative Society Act-1904.

OR

Explain the functions of Agriculture Produce Marketing Committee.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तर-पत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. जिल्हा प्रशासन म्हणजे काय ? जिल्हा प्रशासनाचे घटक कोणते ते सांगा.
किंवा
भारतातील ग्रामीण प्रशासनाची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी सांगा.
२. महसूल प्रशासनाचा उगम आणि उत्क्रांती यावर भाष्य करा.
किंवा
महसूल प्रशासनातील तहसिलदाराची विविध कार्ये सांगा.
३. "नियोजन" ही संकल्पना स्पष्ट करा. जिल्हास्तरीय नियोजनाची प्रक्रिया सांगा.
किंवा
लोकसहभागाचे ग्रामीण नियोजनातील महत्त्व स्पष्ट करा.

विभाग २

४. मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम १९५८ मधील तरतूदीचे परीक्षण करा.
किंवा
७३ व्या घटना दुरुस्तीचे महत्त्व लिहा.
५. कमाल जमीन धारणा कायदा स्पष्ट करा.
किंवा
जमिनीचे तुकडीकरण ही संकल्पना स्पष्ट करून त्याच्या परिणामांची चर्चा करा.
६. सहकारी संस्था कायदा १९०४ मधील तरतूदीचा आढावा घ्या.
किंवा
कृषी उत्पन्न बाजार समितीची कार्ये स्पष्ट करा.

22

S.Y.B.A.

Nov
2016

Con. 60-16.

Education- pap-II

ZA-4116

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N. B. : (1) Attempt any five questions.
(2) Each question carries 20 marks.

1. Define Educational psychology. Explain it's functions. 20
2. Explain any two methods of Personality Measurement. 20
3. What is group Dynamics ? Explain its process and educational importance. 20
4. Explain the Principles of Development. 20
5. Describe the different causes of forgetting. 20
6. Explain the different types of Thinking. 20
7. Describe the Experimental method of education psychology. 20
8. State the concept of memory. Explain the factors affecting memory. 20
9. Explain the Educational implication of Thorndike theories of learning. 20
10. Write short notes on any two of the following :— 20
 - (a) Process of creativity
 - (b) Concept of 'Personality'
 - (c) Educational implication of Attention
 - (d) Different types of transfer of learning.

[TURN OVER

48

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) प्रत्येक प्रश्नाला २० गुण आहेत.

१. शैक्षणिक मानसशास्त्राची व्याख्या द्या. त्याची कार्ये स्पष्ट करा. २०
२. व्यक्तिमत्व मापनाच्या कोणत्याही दोन पद्धती स्पष्ट करा. २०
३. समूह गतिशीलता म्हणजे काय तिची प्रक्रिया आणि शैक्षणिक महत्त्व स्पष्ट करा. २०
४. विकासाची तत्त्वे स्पष्ट करा. २०
५. विस्मरणाची कारणे विशद करा. २०
६. विचारांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा. २०
७. शैक्षणिक मानसशास्त्राच्या प्रायोगिक पद्धतीचे वर्णन करा. २०
८. 'स्मरण' ही संकल्पना स्पष्ट करा. स्मरणावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. २०
९. अध्ययनाची थोर्नडाईकची उपपत्ती स्पष्ट करा. २०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :- २०
 - (अ) सृजनशीलतेची प्रक्रिया
 - (ब) व्यक्तिमत्वची संकल्पना
 - (क) अवधानाचे महत्त्व
 - (ड) अध्ययन संक्रमणाचे विविध प्रकार.

23

Con. 83-16.

S.Y.B.A.

Nov
2016 ZA-4352

Education - Pap. - III

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) Attempt any five questions.
(2) Each question carries equal marks.

1. Describe the process of counselling. Explain the role of teacher as a counsellor. 20
2. Discuss the use of Intelligence, Interest and Attitude tests in providing guidance. 20
3. Explain the use of case study and diary in guidance and counselling 20
4. Enlist the characteristics of questionnaire. Explain the steps of designing a questionnaire. 20
5. Describe the characteristics of children with dyslexia. Explain the mainstreaming of children with dyslexia 20
6. Describe the nature and functions of Placement, Remedial and Follow up services. 20
7. Explain the uses of Research services in Guidance and Counselling. 20
8. What is job Satisfaction ? Why job satisfaction is necessary ? 20
9. Describe the nature of guidance services in school function. 20
10. Short notes (any two) :- 20
 - (a) Use of Anecdotal Records
 - (b) Need of Occupational Information
 - (c) Role of Counselor
 - (d) Benefits of mainstreaming to students with disabilities.

[TURN OVER

50

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) प्रत्येक प्रश्नास समान गुण आहेत.

१. समुपदेशनाची प्रक्रिया विशद करा. समुपदेशन म्हणून शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. २०
२. मार्गदर्शनातील अभिवृत्ती, अभिरूची आणि बुद्धिमत्ता चाचणीच्या उपयोगाची चर्चा करा. २०
३. मार्गदर्शन आणि समुपदेशनातील व्यक्ती-अभ्यास आणि दैनंदिनीचे उपयोग स्पष्ट करा. २०
४. प्रश्नावलीचे वैशिष्ट्ये लिहा. प्रश्नावली तयार करण्याच्या पायऱ्या स्पष्ट करा. २०
५. वाचन अक्षम बालकांची वैशिष्ट्ये विशद करा. अक्षम बालकांना मुख्यप्रवाहात आणण्यासाठीच्या उपाययोजना स्पष्ट करा. २०
६. मार्गदर्शन आणि समुपदेशनातील नियुक्ती सेवा, उपचारात्मक सेवा व अनुधावन सेवा यांचे स्वरूप आणि कार्य विशद करा. २०
७. मार्गदर्शन आणि समुपदेशनातील संशोधन सेवांचे उपयोजना स्पष्ट करा. २०
८. व्यवसाय समाधान म्हणजे काय ? व्यवसाय समाधानाची आवश्यकता का आहे ? २०
९. शालेय कार्यात मार्गदर्शन सेवेचे स्वरूप विशद करा. २०
१०. टीपा द्या (कोणत्याही दोन) :- २०
 - (अ) दंतकथानात्मक पत्रिकेचा उपयोग
 - (ब) व्यवसाय माहितीची गरज
 - (क) समुपदेशकाची भूमिका
 - (ड) अक्षम विद्यार्थ्यांसाठी मुख्य प्रवाहाचे फायदे.

(51)

24

S.Y.B.A.

NOV

2016

Con. 54-16.

English - (Paper - II)

ZA-4581

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.

1. Write short notes on any four on the following :— 20
- Partition literature in India.
 - Post-colonial fiction.
 - Indian Diaspora and fiction in India.
 - Development of Indian fiction in pre-independence era.
 - Characteristic features of Indian poetry after 1950.
 - 'Nativism' in Indian English Literature.
 - Indian English Non-fictional prose.
 - New trends in Modern English drama in India.
2. Attempt any two of the following :— 20
- "Manto depicts the trauma of partition in his short story *The Assignment*." Discuss.
 - How does the short story *The Martyr's Corner* deal with the rise and fall of Ram's fortune ?
 - Bring out the significance of the title "*Good Advice is Rarer Than Rubies*" by Salman Rushdie.
 - Comment on the portrayal of a dalit village in Vaman Hoval's *The Storeyed House*.
3. Attempt any one of the following :—
- How does Bandopadhyay draw the picture of poverty and hunger in his fiction *Pather Panchali* ? 20
 - Discuss Amitav Ghosh's concern of patriotism in *The Glass Palace*.
 - Explain the plot-structure of Bhalchandra Nemade's finest novel, *Cocoon*.
4. (A) Attempt any one of the following :— 10
- Write a critical appreciation of the poem *Authorship* by Ravindranath Tagore.
 - Comment on the central comparison in Nissim Ezekiel's poem *Poet, Lover and Birdwatcher*.
 - Comment on the theme of nationalism depicted in Henry Derizio's poem *To India- My Native Land*.
 - How does Kamala Das's poem *Introduction* fit into the genre of confessional poetry ?

[TURN OVER

52

(B) Attempt any one of the following :—

10

- (a) How does Menka Shivdasani's poem *The Atheist's Confession* deal with the theme of progress from innocence to experience ?
- (b) Bring out the central ideas of Dilip Chitre's translated poems you have studied from *Says Tuka*.
- (c) Briefly elucidate the thematic concerns of the poem *Postcard from Kashmir* by Agha Shahid Ali.
- (d) Critically appreciate Kabir's poem *It is needless to ask of a saint the caste to which he belongs*.

5. Attempt any one of the following :—

20

- (a) What are the various themes explored in the play *One Day in Ashadha* by Mohan Rakesh ?
- (b) "Vijay Tendulkar's play *Kamala* is a symbol of slavery." Explain.
- (c) Write a note on the dramatic techniques used in the play *Sammy* by Pratap Sharma.

(25)

S.Y.B.A.

Nov
2016

Con. 69-16.

English - (Paper - III)

ZA-4533

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.

1. Write short notes on any four of the following – 20
(a) Harlem Renaissance (b) Beat Generation
(c) Jewish American Fiction (d) Naturalism
(e) Imagism in American Poetry (f) Expressionism in American Drama.
2. (a) "Gloria Naylor's " women of Brewster place" depicts the struggle of women in African American Society." Illustrate. 20
OR
(b) "John Steinback's "Pearl" is about unfulfilled dreams of American youth". Justify.
OR
(c) Comment on the themes of Jewishness in the story "The Jew Bird".
3. (a) Justify the title of the story "Hills like white Elephants" (Ernest Hemingway). 10
OR
Discuss the themes of the story "The use of Force".
(b) Comment on the tragic elements in Malamud's "The Jew Bird". 10
OR
Comment on the central idea of Jamaica Kincaid's "Girl".
4. (a) Critically analyze the plot and structure of "Cat on a Hot Tin Roof". 20
OR
(b) Discuss "Emperor Jones" as a tragedy.
OR
(c) Attempt short notes on the following :-
(i) Character of "Brutus Jones"
(ii) Use of fear and darkness in "Emperor Jones".
5. (a) Give critical appreciation of Langston Hughes's poems you have studied. 10
OR
Write short notes on any two of the following :-
(i) Weary Blues
(ii) I, too, Sing America
(iii) Negro Speaks of Rivers.
(b) Give critical appreciation of Robert Frost's poems you have studied. 10
OR
Write short notes on any two of the following :-
(i) Birches
(ii) Design
(iii) Mending walls.

(54)

(26)

S.Y.B.A.

Nov
2016

Con. 56-16.

Marathi - Pap-II

ZA-4897

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्या.
(३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. ग्रामीण जग आणि जीवन संघर्षाचे चित्रण करणाऱ्या 'गोतावळा' या कादंबरीचे वेगळेपण कसे स्पष्ट होते, ते लिहा. २०
किंवा

गोतावळा या कादंबरीतून आधुनिक यंत्रयुगाचा परिणाम मानवी जीवनावर कसा प्रकट होतो, ते सविस्तर लिहा.

२. 'रोबो' या कादंबरीमध्ये एक संवेदनशिल व्यक्तीमत्त्वाचे प्रगटीकरण 'रोबोट' मध्ये कसे झाले, ते साधार लिहा. २०

किंवा

'डिकी' या नायका बरोबर अभिव्यक्त झालेल्या त्यांच्या लष्करी मित्रांचे अनुभवविश्व तुमच्या शब्दांत लिहा.

३. 'प्रवासवर्णन' म्हणजे काय, ते सांगून प्रवास वर्णन या साहित्य प्रकारांची वैशिष्ट्ये लिहा. २०

किंवा

'तोकोनोमा' मधील कोणत्याही दोन लेखांच्या आधारे प्रभाकर पाध्ये यांच्या लेखनांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

४. "रा. भि. जोशींना भारतीय संस्कृतीबद्दल असलेले आकर्षण 'घाट शिळेवरी उभी' या प्रवासवर्णनातून सतत जाणवते." या विधानाचा परामर्श घ्या. २०

किंवा

'रोजनिशी रत्नागिरीची' या लेखांच्या आधारे कोकणातील कोणकोणत्या स्थळाची वर्णने रा. भि. जोशीनी केली आहेत, ते वैशिष्ट्यांसह लिहा.

५. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील एक याप्रमाणे टीप लिहा :- २०

(अ) 'गोतावळा' या शिर्षकांची महत्मता.

किंवा

'नारबा' एक ढोरगडी

(ब) 'रोबो' मधील दिब्रुगड येथील निसर्ग वर्णन.

किंवा

'रोबोट' आलेले शरीर पातळीचे वर्णन.

(क) 'परतीचा प्रवास' मधील जोशीचा एस. टी. प्रवास अनुभव.

किंवा

'काळे शिलारत्न' मधील शिलांचे वैशिष्ट्ये

(ड) प्रभाकर पाध्ये यांची निवेदनशैली.

किंवा

'टोकिओ' मधील जपानी किमोनोचे वर्णन.

55

(27)

S. Y. B. A.

Nov
2016

Con. 71-16.

Marathi - (Paper - III)

ZA-4184

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्यावेत.
(३) प्रश्नांसमोरील अंक गुण दर्शवितात.

१. मानवी संदेशन व मानवेत्तर संदेशन स्पष्ट करून, भाषेचे श्रेष्ठत्व साधार स्पष्ट करा. २०
किंवा
भाषाविषयक समज-गैरसमज कसे निर्माण होतात ? ते सांगून भाषाविषयक समज-गैरसमजांची चर्चा करा.
२. मानवी जीवनाच्या विविध क्षेत्रांत भाषेचा वापर कसा होतो ? ते साधार सांगा. २०
किंवा
ऐतिहासिक भाषाविज्ञान या भाषाभ्यास शाखेचे स्वरूप स्पष्ट करून, भाषाभ्यासाच्या दृष्टिने महत्त्व स्पष्ट करा.
३. 'गुलामगिरी' ची प्रस्तावना, या लेखातील महात्मा जोतीराव फुले यांचे विचार स्पष्ट करा. २०
किंवा
'मुंबई १९९९' या लेखातील वसंत बापट यांचे साहित्य विषयक विचार साधार सांगा.
४. मुकुंद पाटील यांनी शेतकऱ्यांच्या निकृष्ट स्थितीची कोणती कारणे सांगितली आहेत, ते साधार लिहा. २०
किंवा
'सख्यत्वासाठी' या लेखातील शांता किल्लोस्कर यांचे स्त्री-पुरुष समानतेविषयीचे विचार स्पष्ट करा.
५. टीपा लिहा (प्रत्येक गटातील कोणत्याही प्रत्येकी दोन) :- २०
'अ' गट
(१) भाषेची द्विस्तरीय रचना
(२) लिखित भाषा - मौखिक भाषा
(३) पिजिन - क्रिऑल भाषा
(४) साहित्य भाषा.
'ब' गट
(१) 'विनंतीपत्र' मधील सामाजिक शोषण
(२) 'आपला धंदा कोणता व कसा करावा' ?- तर्खडकरांचे विचार
(३) 'स्त्रीविद्याभ्यास' - शंकरानिवारण - विद्वान व वृद्ध संवाद
(४) 'बुद्धीचा महिमा' - पांडुरंग साने यांचे विचार.

56

(28)

Con. 53-16.

S.Y.B.A.

Nov
2016 ZA-4354

Hindi - Pap - II

(३ घंटे)

[कुल अंक : १००]

- सूचना : (१) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
(२) उत्तर पुस्तिका में प्रश्न/उपप्रश्न संख्या अवश्य लिखिए।

१. निम्नलिखित अवतरणों की संदर्भसहित व्याख्या कीजिए -

२७

(अ) “ फिर संघर्ष

फिर संहार

इस ऐतिहासिक विषता का

कौन-सा प्रतिकार ?

इस चक्र का कोई नहीं है अंत ।”

अथवा

“ जब हमारे तर्क मर जायेंगे

तब

हमें क्या कहकर पुकारा जाएगा ?

राष्ट्र संकट के समय

में आक्रमण के साथ था

राज्य पाने के लिए ?”

(ब) “ जसोदा हरि पालनै झुलावै ।

हलरावै डुलराइ मल्हावै , जोई सोई कछु गावै ।

मेरे लाल कौ आउ निंदरिया , काहै न आनि सुवावै ।

तू काहैं नहिं बेगहि आवै, तोकों कान्ह बुलावै।”

अथवा

“ इतनी प्रार्थनाएँ

कोई देवी-देव नहीं कोई सूर्यदेव नहीं

तुम्हीं से पूरी होगी सारी इच्छाएँ

यही इसी धरती पर मिलते हैं

छप्पन व्यंजन पढ़े दामाद

और सुख भरा जीवना।”

[TURN OVER]

(57)

- (क) “अब पेट खलाये फिरता है ।
चौड़ा मुँह बाये फिरता है ।
वह क्या जाने आजादी क्या ?
आज़ाद देश की बातें क्या ? ”

अथवा

“ मैं तुम्हारे साथ जीवन जी रहा हूँ ।
शक्ति से
सामर्थ्य से
आनंद से । ”

२. निम्नलिखित दीर्घोत्तरी प्रश्नों के उत्तर लिखिए :-

३०

- (अ) ‘ संशय की एक रात ’ में श्री नरेश मेहता ने किन-किन समस्याओं का चित्रण किया है ?

अथवा

‘ संशय की एक रात ’ खंडकाव्य आज की समस्याओं का साक्षात्कार कराता है ’ इस कथन की समीक्षा कीजिए ।

- (ब) कवि तुलसीदास ने भगवान राम और मनुष्य रूप का स्मरण किस प्रकार किया है ?

अथवा

कवि चंद्रकांत देवताले ने ‘ क्षमापार्थी हो कविगण ’ कविता में मानव-गूल्यों की उपेक्षा पर अपनी चिंता किस प्रकार प्रकट की है ? सोदाहरण स्पष्ट लिखिए ।

- (क) केदारनाथ अग्रवाल ने ‘ जो शिलाएँ तोड़ते हैं ’ कविता में जीवन को सुंदर बनाने में श्रम के महत्त्व को किस तरह प्रतिपादित किया है ?

अथवा

‘ पूँजीपति और श्रमजीवी ’ कविता में दोनों वर्गों का संस्कार और व्यवहार किस तरह व्यक्त हुआ है ?

३. निम्नलिखित में से किसी एक अवतरण की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिए :-

०८

- (अ) “ सीता माता
भले ही राम की पत्नी हो
किसी की बधू
किसी की दुहिता हो
पर
हम कोटि जनों की तो केवल
प्रतीक है। ”

अथवा

58

- (ब) “ बचकर हाय ! पतंग मरे क्या ?
प्रणय छोड़ कर प्राण धरे क्या ?
जले नहीं तो भला करें क्या ? क्या यह असफलता है ? ”

अथवा

- (क) “ मार हथौड़ा
कर-कर चोट
लाल हुए काले लोहे को
जैसा चाहे वैसा मोड़ । ”

४. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए :-

१०

‘ संशय की एक रात ’ काव्य का उद्देश्य स्पष्ट कीजिए ।

अथवा

‘ जहर के बारों में कुछ बेतरतीब पंक्तियाँ ’ कविता में कवि ने भ्रष्ट व्यवस्था पर किस तरह प्रहार किया है ?

अथवा

‘ जिंदगी कविता ’ में स्वातंत्र्योत्तर जीवन - स्थितियों की विडंबनाएँ किस तरह व्यक्त की गई हैं ?

५. निम्नलिखित विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए :-

१५

(अ) ‘ संशय की एक रात ’ में युद्ध परिषद की बैठक

अथवा

‘ विभीषण ’ का चरित्र - चित्रण

(ब) भूषण के काव्य में ‘ शिवाजी महाराज ’ की सेना का वर्णन

अथवा

‘ हॉकी खेलती लड़कियाँ ’ कविता में लड़कियों का शोषण

(क) ‘ कमकर ’ कविता में शोषण के विरुद्ध संघर्ष चेतना

अथवा

‘ मजदूर का जन्म ’ कविता में संघर्षशीलता एवं आशावादी दृष्टिकोण

[TURN OVER

६. निम्नलिखित वस्तुनिष्ठ प्रश्नों के उत्तर लिखिए :-

१०

१. राम नदी के किनारे खड़े होकर क्या माँगते हैं ?
 २. केवट के परिवार के लोग कहाँ बैठे हैं ?
 ३. केवट राम के पैर धोने के लिए किस पात्र में पानी ले आया ?
 ४. 'मधुशाला' के कवि कौन हैं ?
 ५. कवि सफेद खड़िया से 'अ' कहाँ लिखता है ?
 ६. जंगल में लकड़ियों के गड्ढर के नीचे कौन बेहोश है ?
 ७. 'लेखा-जोखा' कविता में कौन अधमरा है ?
 ८. 'पैत्रिक सम्पत्ति' कविता में आजादी और आजाद देश की बातें कौन नहीं जानता ?
 ९. खहरधारी लोग किस कमाई में जुट गये हैं ?
 १०. मजदूर का बच्चा किसकी तरह बलवान है ?
-

29

S.V.B.A.

Nov
2016

Con. 68-16.

Hindi - (Paper - III)

ZA-4068

(3 Hours)

[Total Marks : 100

१. निम्नलिखित अवतरणों की संदर्भ सहित व्याख्या स्पष्ट कीजिए :-

२७

(अ) “आदमी पर जीता हुआ आदमी ये कारें, बसें, मोटरें, शोर करते हुए स्कुटर, इमारतें और इमारतों में अपना खून चुसवाते हुए निरीह लोग जिनके पास अपनी कोई जिदगी नहीं है।”

अथवा

“वह खुद चले आये हैं....और शायद किसी दिन घर लौट आये और अब लौट भी आया तो क्या ? लहरों ने सब को कहाँ-कहाँ फेंक दिया है.... कोई एक लौट भी आया तो सब लौट आएंगे, इसका क्या पता.... ?”

(ब) “और मैं सच कहता हूँ, मैंने स्पष्ट लक्ष किया था, तटस्थ दर्शक की भाँति तमाशा देखनेवाले लोग एकाएक गमगीन हो गये थे। उनकी मुठ्ठीयाँ भिच गयी थी तथा चेहरे पर आक्रोश की रेखाएँ उभर आयी थी।”

अथवा

“कौनसी उनकी इज्जत बची है, जो बाद में चली जाएगी ? उनके बाल-बच्चों को कौनसी तकलीफ नहीं है, जो बाद में होगी ? उन्हें जेल भेजकर किस मुसीबत में डाला जायेगा, जिस मुसीबत में आज उन्हें नहीं डाला जा रहा है ? उसके सामने एक मात्र रास्ता है अपने हक के लिए बाबुओं से टकराना।”

(क) “अब्बा कहते थे मैं बिल्कुल हिंदू जाति की तरह दिखाई देता हूँ। हिन्दू जात, मुसलमान जात ही तो है (चाँक भर) यह मैं क्या सोचने लगा यह कुफ्र है। हमारे मौलवियों ने आजादी की ईस लड़ाई को जिहाद का फतवा दिया है ?”

अथवा

“सुना मार्टेड ! आज मैं प्रकाशक परमानंद के यहाँ गया था। वह बोला किताबें बिकती नहीं, पैसा कहा से आवे। एक ही पैसा नहीं है मेरे पास। बदमाश ने कल ही मोटर खरीदी है।”

२. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए :-

३०

(अ) ‘समुद्र में खोया हुआ आदमी’ उपन्यास में श्यामलाल निम्नवर्गीय परिवार की दुःखद करुण गाथा का नायक है—सोदाहरण समझाइए।

अथवा

‘समुद्र में खोया हुआ आदमी’ उपन्यास में महानगरीय जीवन की समस्याओं का चित्रण किस प्रकार हुआ है ? स्पष्ट कीजिए।

(ब) ‘बाबूजी’ कहानी में लेखक ने अपने पिता बाबूजी के माध्यम से उन्मुक्त जीवन जीनेवाले व्यक्ति की विशेषताओं को किस प्रकार बतलाया गया है ? समझाइए।

अथवा

‘बन्द रास्तों के बीच’ कहानी बनिहारों के जीवन की करुण त्रासदी है—समीक्षा कीजिए।

(क) ‘जोक’ एकांकी में मध्यवर्गीय परिवार में मेहमानों के आने पर होनेवाली समस्याओं को किस प्रकार से व्यक्त किया गया है ?

अथवा

‘वापसी’ एकांकी के शीर्षक की सार्थकता स्पष्ट कीजिए।

[TURN OVER

61

३. निम्नलिखित किसी एक अवतरण की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिए :-

(त) “तुफान में फंसे हुए जहाज का कमाण्डर जितना भयभीत और बौखलाया होता है, वैसी ही हालत बाबूजी की होती थी और जहाज डूबने का क्षण कब आ जाएगा, या किसी को पता नहीं था। इसका अहसास सभी को था। जहाज के कम्पास बेकार हो गये थे और दिशाएँ खो गई थी।”

अथवा

(थ) “अकेले का जीवन कोई जीवन नहीं होता... किसी के साथ जीने... किसी के लिए जीने में ही जीवन का वास्तविक सुख होता है, अन्यथा समस्याएँ पहाड़ की तरह लगती है।”

अथवा

(द) “हमारी राखी वह शीतल प्रलेप है जो सारे पाप भर देती है, यह वरदान है, जो सारे वैर भावों को जलाकर भस्म कर देती है। राखी पाने के बाद भी क्या कोई बैर विरोध रख सकता है।”

४. निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक का उत्तर लिखिए :-

‘समुद्र में खोया हुआ आदमी’ उपन्यास में भीड़ में खो जानेवाले परिवार की करुण गाथा है’--स्पष्ट कीजिए। १०

अथवा

‘तिरिया जनम’ कहानी में भारतीय समाज में महिलाओं की करुण दशा का चित्रण किस प्रकार हुआ है? समझाइए।

अथवा

‘कॉफी हाऊस में इंतजार’ एकांकी में लेखक ने बुद्धिजीवी वर्ग की मानसिकता पर किस प्रकार व्यंग किया है? समझाइए।

५. निम्नलिखित विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए :-

१५

(अ) ‘समुद्र में खोया हुआ आदमी’ उपन्यास की तारा।

अथवा

‘समुद्र में खोया हुआ आदमी’ उपन्यास में चित्रित महानगरों की यांत्रिक सभ्यता।

(ब) ‘जंगल होते शहर’ कहानी के शीर्षक की सार्थकता।

अथवा

‘सावित्री दीदी’ कहानी की सावित्री दीदी का चरित्र-चित्रण।

(क) ‘दो कलाकार’ एकांकी का उद्देश्य।

अथवा

‘कॉफी हाऊस में इंतजार’ एकांकी का व्यंग।

६. निम्नलिखित सभी वस्तुनिष्ठ प्रश्नों के उत्तर लिखिए :-

१०

- (१) समुद्र में कौन खो जाता है ?
- (२) तारा किससे प्रेम विवाह करती है ?
- (३) बीरेन किस यात्रा पर गया था ?
- (४) बाबूजी के साथ अंत तक कौन रहा ?
- (५) सुनयना अपने जीवन में किस बात का दण्ड भरती है ?
- (६) महंत जी हरिहर काका से क्या चाहते हैं ?
- (७) जी का जंजाल कौन है ?
- (८) जॉक एकांकी में जॉक कौन है ?
- (९) हुमायुँ को राखी किसने भेजी थी ?
- (१०) ‘वापसी’ एकांकी किस समय पर आधारित है ?

30

S.Y.B.A.

Nov
2016

ZA-4531

Con. 55-16.

Urdu - Pap - II

(3 HOURS)

(Total Marks 100)

ہدایات:

۱۔ ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور نقل کریں۔

20

سوال نمبر ۱: اردو نظم کا تاریخی پس منظر بیان کیجیے۔

یا

اردو نظم نگاری پر ترقی پسند تحریک کے اثرات کا تفصیلی جائزہ لیجیے۔

20

سوال نمبر ۲: اردو غزل کے آغاز و ارتقا پر اظہار خیال کیجیے۔

یا

”غزل اردو شاعری کی ایک ہر دل عزیز صنف سخن ہے۔“

مدلل بحث کیجیے۔

10

سوال نمبر ۳: الف: حسرت موہانی کی غزل گوئی کی خصوصیات تحریر کیجیے۔

یا

حسرت موہانی کی ادبی خدمات کا محاسبہ کیجیے۔

10

ب: جگر مراد آبادی کی غزل گوئی کا تجزیہ کیجیے۔

یا

جگر مراد آبادی کی حیات کے اہم پہلوؤں کو اجاگر کیجیے۔

Turn Over

10

سوال نمبر ۴: الف: جوش ملیح آبادی "شاعر شباب" اور شاعر انقلاب "ہیں۔
قول بالا کی تائید یا تردید میں اظہار خیال کیجیے۔

یا

جوش کے حالات زندگی پر سیر حاصل تبصرہ کیجیے۔

10

ب: علی سردار جعفری کی نظم نگاری کے محاسن بیان کیجیے۔

یا

علی سردار جعفری کی زندگی کے خدو خال نمایاں کیجیے۔

10

سوال نمبر ۵: الف: کسی ایک نظم کا تجزیہ کیجیے۔

۱۔ مہاجن اور مفلس

۲۔ بھٹکتی ہوئی نیکی

۳۔ نیند

10

ب: درج ذیل سے صرف پانچ کی تشریح کیجیے۔

۱۔ اب نہیں دل کو کسی صورت کسی پہلو قرار

اس نگاہ ناز نے کیا سحر ایسا کر دیا

۲۔ اپنا سا شوق اوروں میں لائیں کہاں سے ہم

گھبرا گئے ہیں بے دلی ہرماں سے ہم

۳- عاشقو ہجر سے نہ ہو بے زار
غم جاناں کا احترام کرو

۴- محرومیوں نے گھیر لیا ہے خیال کو
اے عشق یار تیری یہی انتہا ہے کیا

۵- دل کو نہ پوچھ معرکہ حسن و عشق میں
کیا جائے غریب کہاں کام آگیا

۶- یہ ترا جمال کامل یہ شباب کا زمانہ
دل دشمنان سلامت دل دوستاں نشانہ

۷- سمجھے تھے دور تجھ سے نکل جائیں گے کہیں
دیکھا تو ہر مقام تری رہگور میں ہے

۸- جو دل کا راز تھا اسے کچھ دل ہی پا گیا
وہ کر سکے بیاں نہ ہمیں سے کہا گیا

☆☆☆

31

S.Y.B.A.

2016

Urdu - (Paper - III)

Con. 70-16.

ZA-4027

(3 HOURS)

(Total Marks 100)

ہدایات:

۱۔ ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور نقل کریں۔

20

سوال نمبر ۱: خط کے اہم فنی نکات کی وضاحت کیجیے۔

یا

اردو ادب میں خطوط نگاری کے عہد بہ عہد سفر کا جائزہ لیجیے۔

20

سوال نمبر ۲: اردو سفر نامے کی روایت پر اظہار خیال کیجیے۔

یا

سفر نامے کی ابتداء اور ارتقا کی تفصیلات درج کیجیے۔

20

سوال نمبر ۳: سرسید احمد خان کے حالات زندگی پر روشنی ڈالیے۔

یا

سعادت حسن منٹو کی خطوط نگاری کا تنقیدی جائزہ پیش کیجیے۔

20

سوال نمبر ۴: ”ابن انشا جن ممالک کا سفر کرتے ہیں ان ممالک کے ایک ایک نقش کو بڑی

چابکدستی سے ابھارتے ہیں اور ہر ایک کی جزئیات کی تصویر کھینچ دیتے ہیں۔“

قول بالا کی روشنی میں ابن انشا کے سفر ناموں کا تجزیہ کیجیے۔

یا

Turn Over

”خواجہ غلام السیدین سفر ناموں کی پیش کش میں کس حد کا میاب ہیں“ تجزیہ کیجیے۔

10 سوال نمبر ۵: (الف): کسی دو عبارت کی سیاق و سباق کے حوالے سے وضاحت کیجیے۔

۱۔ ”مجھ کو یاد ہے کہ ایک شخص نے جس کے ساتھ میں نے نیکی کی تھی میرے ساتھ نہایت بدی کی اور تمام وجہ ثبوت جس سے اس کو فوجداری عدالت سے کافی سزا مل سکتی تھی، میرے ہاتھ آگئی۔ میرے نفس نے مجھ کو بہکایا اور انتقام لینے پر آمادہ کیا۔“

۲۔ ”آپ کے اس خیال کا کہ حق تصنیف مدرسہ العلوم کو دیا جاوے اور رجسٹری کرادی جاوے، میں دل سے شکر کرتا ہوں مگر میں نہیں چاہتا کہ اس مدرسے کو جو قوم کے حال کا آئینہ دار یا ان کے ماتم کا مرثیہ ہے کسی قید سے مقید کیا جاوے۔“

۳۔ ”جناب من آپ نے مقصود مدرسہ العلوم پر غور نہیں فرمایا۔ اس کا مقصد تو یہ ہے کہ مسلمان علوم و فنون میں ایسی تعلیم پا جاویں کہ بلا ذریعہ نوکری خود اپنی قوت بازو سے اپنی معاش پیدا کریں اور جو کہ مدارس سرکاری میں بجز نوکری پیشہ بننے کے یہ بات حاصل نہیں ہوتی اس لیے مستقل مدرسہ کے قائم کرنے کی ضرورت پیش آئی ہے۔“

10 سوال نمبر ۵: (ب): کسی دو عبارت کی وضاحت کیجیے۔

۱۔ ”باقی لوگ اپنے اپنے طرز میں اچھے خاصے ہیں لیکن تقریر وغیرہ میں کوئی خاص بات اور جاذبیت نہیں۔ ایک خاتون فرانس کی مس شتیوں تھیں جن سے تقریر تو بن نہیں آئی لیکن معلوم ہوا کہ

انہوں نے جرمنوں کے قبضہ فرانس کے دوران میں ”زیر زمین“ تحریک میں بڑا حصہ لیا تھا۔“

۲۔ ”کراچی سے چل کر دوپہر کا کھانا کھانے کے لیے ”بحرین“ میں اترے۔ وہاں صرف آدھے گھنٹے قیام کا خیال تھا لیکن انجن میں کچھ خرابی ہو جانے کی وجہ سے دن کے ایک بجے سے رات کے نو بجے تک وہیں رہنا پڑا۔ بحرین ایک چھوٹا سا قصبہ ہو گا لیکن جنگ کے زمانے میں بحری اور ہوائی اڈہ بن جانے کی وجہ سے اس کی آبادی اور کاروبار میں بہت اضافہ ہو گیا ہے۔“

۳۔ ”دمشق اس وقت بھی آباد تھا۔ جب حضرت ابراہیم علیہ السلام نے دین حق کی منادی کی حضرت داؤد اور حضرت سلیمان کے عہد میں بھی یہ رونق پر تھا۔ آشوریوں اور ایرانیوں کے رایت بھی اس کی فصیلوں پر لہرائے اور سکندر اعظم کے بعد اہل مقدونیہ بھی یہاں اپنا سکہ چلا گئے۔ چودھویں سن ہجری میں خالد بن ولید کے ہمراہ عبیدہ بن جراح اور یزید بن ابی سفیان کے ہاتھوں یہ فتح ہوا۔“

☆☆☆

32

S.Y.B.A.

Nov
2016

Con. 57-16.

Ancient Indian Culture - Pap-II

ZA-4960

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Answer any two questions from both the sections.
(2) Question No. 5 and 10 are compulsory it carries 10 marks each.
(3) All other questions carry equal marks.

Section I

1. Analyze the Neolithic Cultures of South India.
2. Write an essay on material culture of first urbanization in India.
3. Discuss the rise and decline of Mahajanapadas.
4. Discuss the trade and trade routes under Kushanas.
5. Write short notes on any one :
 - (a) Northern Black Polished Ware
 - (b) Kaushambi
 - (c) Bhokardan
 - (d) Shishupalgarh.

Section II

1. Examine the Golden age of ancient India.
2. Discuss the Urban decay in the Post Gupta period.
3. Write an essay of Prakrit literature in early medieval India.
4. Write an essay on the material culture of Vijayanagar empire.
10. Write short notes on any one :
 - (a) Fatehpur Sikri
 - (b) Sarnath
 - (c) Mumbadevi Mahatmya
 - (d) Daulatabad.

69

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) प्रश्न क्रमांक १ ते ४ पैकी कोणतेही दोन प्रश्न दोन्ही विभागातील सोडवावेत.
(२) दोन्ही विभागातील प्रश्न क्रमांक ५ अनिवार्य आहे आणि त्याला १० गुण आहेत.
(३) बाकी सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

विभाग १

१. दक्षिण भारतातील नवाश्म संस्कृतीचे विश्लेषण करा.
२. भारतातील प्रथमनागरीकरणाच्या काळातील भौतिक संस्कृतीवर निबंध लिहा.
३. महाजनपदाचा उदय आणि अस्त याची चर्चा करा.
४. कुशाणकाळातील व्यापार आणि व्यापारी मार्ग याची चर्चा करा.
५. खालीलपैकी कोणत्याही एकावर टीप लिहा :
 - (अ) नॉर्दन ब्लॅक पॉलिश वेअर/उत्तर भारतातील कृष्ण मृदभांडी
 - (ब) कौशाम्बी
 - (क) भोकरदन
 - (ड) शिशुपालगढ.

विभाग २

१. प्राचीन भारतातील सुवर्णयुगाचे परीक्षण करा.
२. गुप्तोत्तर काळातील नागरीकरणाच्या न्हासाची चर्चा करा.
३. प्रारंभिक मध्ययुगीन भारतातील प्राकृत साहित्यावर निबंध लिहा.
४. विजयनगर साम्राज्यातील भौतिक संस्कृतीवर निबंध लिहा.
५. खालीलपैकी कोणत्याही एकावर टीप लिहा :

(अ) फतेहपूर सिक्री	(क) मुंबादेवी माहात्म्य
(ब) सारनाथ	(ड) दौलताबाद.

70

36

S.Y.B.A.

NOV
2016

Con. 64-16. Ancient Indian culture - (Paper - II) ZA-4670

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Answer any two questions from both the section.
(2) Question No. 5 is compulsory in both the section and are of 10 marks of each.
(3) All other question carry equal marks.

Section I

1. Write a note on the settlement pattern and subsistence of the palaeolithic period in India.
2. Discuss the settlement pattern and hierarchy of Harappan sites.
3. State the differences between Buddhist education and Brahminical education in Ancient India.
4. Write in detail information about types of marriage in Ancient India.
5. Write a short note (any one) :
 - (a) Property Rights of Women
 - (b) Brahmacharyashrama
 - (c) Dholavira
 - (d) Kannagi.

Section II

6. Define Urbanization and discuss the features of an urban economy.
7. Discuss the role of Vartta in the development of ancient Indian economy.
8. Critically analyze the Indo-Roman Trade with special reference to the site of Ter.
9. Write a note on the major trade centres on the Dakshinapatha.
10. Write short notes on any one :
 - (a) Weights and measures
 - (b) Transportation
 - (c) Agriculture
 - (d) Maritime trade.

71

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) पहिल्या विभागातील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
(२) दुसऱ्या विभागातील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
(३) दोन्ही विभागातील प्रश्न क्रमांक ५ अनिवार्य आहे आणि प्रत्येकी १० गुण आहेत.
(४) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

विभाग १

१. भारतातील पुरा अश्मयुगीन काळातील वसाहत पद्धत आणि निर्वाह यांच्यावर नोंद लिहा.
२. हरप्पन स्थळांची वसाहत पद्धत आणि क्रम यांची चर्चा करा.
३. प्राचीन भारतामधील बौद्ध शिक्षण पद्धती आणि ब्राह्मण शिक्षण पद्धती यामधील फरक नमूद करा.
४. प्राचीन भारतातील विवाहाच्या विविध प्रकारांबद्दल माहिती लिहा.
५. टीप लिहा (कोणतीही एक) :
 - (अ) स्त्रियांचे मालमत्ता हक्क
 - (ब) ब्रह्मचर्याश्रम
 - (क) धोलाविरा
 - (ड) कन्नगी.

विभाग २

६. नागरीकरणाची व्याख्या द्या आणि नागरी अर्थव्यवस्थेच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
७. प्राचीन भारतीय अर्थ व्यवस्थापनेमधील वारेंच्या भूमिकेची चर्चा करा.
८. तेर या स्थळाच्या संदर्भात भारत आणि रोममधील व्यापाराचे टीकात्मक विश्लेषण करा.
९. दक्षिणापथावरील प्रमुख व्यापारी केंद्रांवर नोंद लिहा,
१०. खालीलपैकी कोणत्याही एकावर टीप लिहा :
 - (अ) वजन आणि मापे
 - (ब) वहातुकीची साधने
 - (क) कृषी उद्योग
 - (ड) सागरी व्यापार.

(72)

S.Y.B.A

(72)